

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра географії та методики її навчання

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____Холошин І. В.
«___» _____2024 р.

Реєстраційний № _____
«___» «_____» 2024 р.

**ГЕОГРАФІЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ,
МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИВЧЕННЯ В СТАРШІЙ
ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота студентки групи Гм-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Бойко Анастасії Сергіївни

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Мантуленко С.В.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Члени комісії

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Бойко Анастасія Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
1.1. Характеристика поняття «ринок праці» та «зайнятість населення» в науковій літературі.....	7
1.2. Методи дослідження географії зайнятості населення України...13	13
1.3. Форми зайнятості, структура зайнятості населення України.....16	16
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2.ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
2.1. Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України.....	27
2.2.Географічний аналіз зайнятості населення України в умовах війни.....	43
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ	
3.1. Методичні особливості вивчення географії зайнятості населення України в шкільному курсі «Географічний простір Землі», 11 клас (профільний рівень).....	53
3.2. Методичні розробки уроків та позакласних заходів з теми: «Демографічні процеси в Україні» (11 клас, профільний рівень).....	59
Висновки до розділу 2.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	63
ДОДАТКИ.....	68
Додаток А.....	68
Додаток Б.....	78
Додаток В.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження географії зайнятості населення України під час війни зумовлена суттєвими змінами в економічній та соціальній сферах, спричиненими військовими діями. Цей процес значно вплинув на розподіл трудових ресурсів, структуру зайнятості та мобільність населення, що потребує детального аналізу для розуміння нових тенденцій у регіональному розподілі робочої сили та адаптації економіки до сучасних викликів.

Сучасна географічна освіта має сприяти формуванню у молоді комплексного бачення соціально-економічних процесів, розумінню причинно-наслідкових зв'язків та готовності до участі в розв'язанні актуальних проблем сучасності.

Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу та викладання географії у закладах освіти у 2023/2024 навчальному році, провідним методичним принципом має стати формування практичних навичок використання географічної інформації у повсякденному житті. Варто акцентувати увагу на тих темах, які торкаються питань становлення української нації, війни, демографічних, міграційних процесів. Зокрема, слід актуалізувати вивчення питання біженців та внутрішньо переміщених осіб, трудових ресурсів, зайнятості населення у темах з вивчення демографічних процесів населення світу та України [26].

Питання функціонування ринку праці в Україні досліджувалось багатьма вітчизняними науковцями: К. Бондаревська, Л. Волянська-Савчук, В. Диха, С. Батиченко, О. Кривець, Н. Мезенцева, щодо аналізу ринку праці під час війни займалися О. Карпій, Н. Любомудрова, В. Гойчук. Зайнятість населення в Україні під час війни вивчали М. Судаков, Л. Лісогор, Н. Серьогіна та інші.

При чому слід відмітити, що досліджувана проблема є предметом досліджень економістів, соціологів, політологів, психологів, географів. Ними досліджується рівень зайнятості, фактори, що впливають на попит і пропозицію робочої сили, рівень заробітної плати, та вплив зайнятості на економічний розвиток, умови праці,

мотивація до роботи, професійну мобільність та задоволеність працею. Суспільно-географічні дослідження спрямовані на вивчення розподілу зайнятості у різних регіонах, впливу територіальних факторів на ринок праці, урбанізацію та регіональні економічні відмінності у сфері зайнятості. Це дає комплексне розуміння ринку праці та сприяє формуванню ефективної політики зайнятості.

Метою дослідження є: вивчення, теоретичне узагальнення та аналіз проблеми впливу воєнних дій на географію зайнятості населення України; розроблення методичних рекомендацій щодо вивчення означеної теми у старшій профільній школі.

Реалізація мети потребувала розв'язання таких завдань дослідження:

- 1) Визначити та схарактеризувати поняття «ринок праці», «зайнятість населення»;
- 2) Розглянути методи дослідження зайнятості населення України;
- 3) Розкрити види, структуру зайнятості населення України;
- 4) Здійснити географічний аналіз зайнятості населення, дослідити його регіональні особливості.
- 5) Теоретично узагальнити методичні особливості вивчення географії зайнятості в старшій профільній школі.
- 6) Розробити методичні розробки уроків та позакласних заходів з теми: «Демографічні процеси в Україні» (11 клас, профільний рівень).

Об'єктом дослідження є зайнятість населення в Україні під час війни, а **предмет дослідження** територіальна організація, сучасний стан та тенденції зайнятості населення в Україні.

Методи дослідження. Методи дослідження були обрані нами із урахуванням поставленої мети, завдань дослідження, його об'єкта і предмета. У роботі було використано – аналіз, синтез та узагальнення наукової, науково-методичної літератури для розгляду і вивчення сутності та змісту понять «ринок праці», «зайнятість населення», для подальшого порівняння різних підходів до визначення понять, для виявлення стану досліджуваної проблеми зайнятості населення в теорії

та практиці у сучасній школі. Структурно-функціональний метод дозволив з'ясувати зміни в підходах вивчення понять «ринок праці», «зайнятість населення». Аналіз навчальних програм, підручників та іншої літератури для розробки уроків у 11 класі профільного рівня, метод порівняння використовувався при розгляді різних методів навчання географії у 11 класі (профільний рівень). Методи математичної статистики було використано з метою обробки кількісних та якісних показників офіційних статистичних даних. Метод узагальнення дозволив зробити висновки з теми кваліфікаційної роботи та узагальнити матеріал.

Практичне значення одержаних результатів полягає в: здійсненні географічного аналізу зайнятості населення; визначенні методичних особливостей, розроблені методичних розробок уроків з географії зайнятості населення України в шкільному курсі «Географічний простір Землі», 11 клас (профільний рівень).

Результати роботи можна використовувати студентами-практикантами, учителями географії для активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення географії у 11 класі(профільний рівень).

Структура роботи. Дана робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаної джерел та додатків. Робота містить (6 таблиць, 26 рисунків). Обсяг роботи становить 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Характеристика поняття «ринок праці» та «зайнятість населення» в науковій літературі

Ринок праці займає особливе місце поряд з іншими ринками, тому що товаром на ньому є праця. Створення та розвиток міжнародного та національного ринків праці триває з давніших часів. Наукове розуміння терміну «ринок праці» досліджували багато науковців і це досі викликає їх інтерес.

У сучасній науковій літературі немає єдиної думки стосовно поняття «ринок праці», оскільки даний ринок є складним соціально-економічним поняттям. Деякі науковці характеризують дане поняття як систему економічних відносин, існує наукова думка визначає поняття «ринок праці», як соціально-трудова або соціально-економічні відносини, ще одним напрямком визначення є визначення даного поняття, як механізму дії елементів ринкових відносин.

Ринок праці як сукупність соціально-трудова або соціально-економічних відносин визначають такі науковці: Є. Цевух, Т. Павлюк, А. Колот, В. Петюх, О. Мітус та інші. У науковій праці Є. Цевух визначає поняття «ринок праці» як економічну категорію, яка являє собою систему соціально-трудова відносин, які складаються між організаціями та підприємствами, з одного боку, та робітниками – з іншого. Регулювання трудових відносин на ринку праці забезпечується державою, яка регламентує у правовому полі, регулює і контролює органи контролю за дотриманням законодавства двома сторонами [33, с.7].

Т. Павлюк у своїй монографії зазначає, що ринок праці являє собою сукупність соціально-трудова відносин між продавцями та покупцями з приводу умов використання та найму робочої сили. Даний ринок здійснює важливий вплив на забезпечення безперервності процесу відтворення робочої сили [25, с.12-13].

А. Колот «ринок праці» визначає, як сукупність соціально-трудоових відносин, в які вступають працівники для надання трудових послуг та підприємці, які використовують дані послуги купуючи їх. Такі відносини виникають для залучення індивідуальної праці в процес виробництва. Ринок праці, як соціально-економічну категорію визначає В. Петюх. Він стверджує, що ринок праці характеризує відносини між людьми, які виникають в процесі оцінки, найму та звільнення працівників, а також передбачають встановлення розміру компенсації (залежно від ряду факторів) за використану робочу силу.

Ринок праці, як комплекс відносин розглядає О. Мітус. Даний комплекс відносин формується за умов використання та найму робочої сили, що базуються на основі ціни праці, попиту та пропозиції робочої сили, понаднормової оплати праці, безробіття тощо [5, с. 25].

Під поняттям «ринок праці» визначають систему такі науковці: Ю. Чернявська, О. Грішова, Н. Єсінова, Е. Лібанова, та інші. Ю. Чернявська зазначає, що ринок праці – система соціально-економічних відносин, які виникають між роботодавцями та працівниками на підставі купівлі продажу такого товару, як «робоча сила». Дана система охоплює всі фази ефективного використання трудового потенціалу працівника. О. Грішова характеризує ринок праці як систему суспільних відносин, які пов'язані з пропозицією та наймом праці, тобто з купівлею та продажем праці. Н. Єсінова наголошує, що ринок праці являє собою систему суспільних відносин, яка базується на погодженні інтересів між роботодавцями та працівниками. Е. Лібанова поняття «ринок праці» визначає, як систему соціально-економічних відносин між роботодавцями, які являються власниками засобів виробництва та населенням, які є власниками робочої сили. Дані відносини формуються для забезпечення потреб роботодавців у найманій праці та потреб працівників у робочих місцях, які являються для них джерелом засобів існування [5, с. 26].

Ринок праці, як механізм дії елементів ринкових відносин визначають: О. Грішова, А. Калина, Л. Швайка та інші. О. Грішова зазначає, що ринок праці –

механізм, який забезпечує узгодження умов та ціни праці між найманими працівниками та роботодавцями. Даний механізм безпосередньо реагує на попит та пропозиції праці на ринку. Ринок праці, як систему економічних механізмів, інститутів та норм, які забезпечують використання праці, а також відтворення робочої сили визначає А. Калина. Л. Швайка характеризує поняття «ринок праці», як сукупність механізмів, о забезпечують координацію пропозиції праці та попиту на неї, продаж-купівлю робочої сили та визначення її вартості, а також організацію оплати праці та надання соціальної опіки через відповідні підприємницькі структури [5, С. 26].

Таким чином, проаналізувавши вищенаведені визначення поняття «ринок праці» та враховуючи специфічні особливості функціонування відносин на даному ринку, а також форми праці, можна зазначити, що ринок праці являє собою систему відносин між суб'єктами ринку праці (державою, роботодавцями, працівниками, посередниками та профспілками), яка є механізмом, що функціонує на підставі купівлі-продажу робочої сили та забезпечує соціальний рівень розвитку в країні.

Визначення ринку праці з точки зору суспільної географії дає О. Безпала. «Ринок праці – це суспільно-територіальна система, що сформувалася внаслідок взаємодії між галузями матеріального і нематеріального виробництва як сферою прикладання праці і суспільно-корисною діяльністю населення на певній території зі сформованими системами господарювання, розселення та рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин» [1, с. 16]. У своїй праці вчена виділяє за територіальною ознакою – національні ринки праці, ринки праці суспільно-географічних районів, регіональні та локальні ринки праці.

Тож, **ринок праці** – це система суспільних відносин, яка пов'язана з найманням та пропозицією праці, тобто з її купівлею і продажем; це також економічний простір, сфера працевлаштування, у якій взаємодіють покупці і продавці; це механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками та регулює попит та пропозицію праці [9].

Згідно Закону України «Про зайнятість населення» поняття «ринок праці» визначається, як система правових, економічних, соціально-трудова, та організаційних відносин, які виникають роботодавцями, працівниками, особами, які шукають роботу, професійними спілками та їх організаціями, а також органами державної влади [11]. Умови формування та функціонування ринку праці повинні бути забезпечені правовою основою та забезпечувати Конституційне право кожного громадянина стосовно: вільного пересування на ринку праці громадян та вільного вибору робочого місця та роботодавця.

У посібнику авторів: К. Мезенцев, Н. Мезенцева, І. Мостова, В. Сайчук, поняття ринок праці трактується як, поліструктурна система суспільно-географічних і соціально-економічних відносин, пов'язаних з формуванням, використанням і перерозподілом трудових ресурсів певної території під впливом суспільно-географічних чинників. Ринок праці слід розглядати як цілісну систему, що функціонує на певній території й має визначені межі (група країн, країна, адміністративно-територіальні одиниці держави та їхнє поєднання) [7].

Виходячи із вищесказаного, поняття “ринок праці” є багатограним та характеризується рядом особливостей, які визначають формування соціально-трудова відносин на даному ринку. Теоретичний аналіз визначення поняття ринку праці, дав можливість визначити, що усі твердження, які характеризують дане поняття не суперечать, а доповнюють одне одного. Враховуючи, досить розширену класифікацію суб'єктів соціально-трудова відносин на ринку праці, можна стверджувати, що функціонування даного ринку має прямий вплив на соціальний розвиток країни.

Зайнятість – це головна характеристика ринку праці, саме вона визначає соціально-економічний розвиток країни і надає населенню країни продемонструвати свої здібності, а також задовольнити власні потреби та амбіції. Зайнятість – це діяльність, що приносить дохід. Дана діяльність може бути не лише на підприємствах державного володіння, а і на приватних підприємствах, особистому чи фермерському господарстві.

Вивченням зайнятості населення займається велика кількість вчених різних напрямлень – економісти, соціологи, географи та інші, що сприяло формуванню різних визначень із різним суттєвим навантаженням.

Згідно із законом України зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [11].

Енциклопедія сучасної України дає нам таке визначення: зайнятість населення – діяльність людей, спрямована на задоволення їхніх особистих і суспільних потреб. Є, як правило, основним джерелом доходів населення та виробничим відношенням, що виражає залучення робочої сили до сукупної праці суспільства. Від характеру та сфери зайнятості значною мірою залежать інтереси, соціальний статус, спосіб життя людини [10].

В економічному словник-довіднику зайнятість – це сукупність соціально-економічних відносин між людьми щодо забезпечення працездатного населення робочими місцями, формування розподілу та перерозподілу трудових ресурсів з метою участі їх у суспільно корисній праці і забезпечення розширеного відтворення робочої сили [12].

Л. Безтелесна та Г. Юрчик, дійшли висновку що «зайнятість – це найважливіша характеристика економіки, добробуту населення, а рівень зайнятості – головний макроекономічний показник. Проте, зайнятість не лише економічне явище, вона залежить і від демографічних процесів, виступає частиною соціальної політики» [2].

Ще один український вчений-економіст А. Колот визначає зайнятість населення як найважливіший результат функціонування ринку праці, який означає, що внаслідок взаємодії попиту і пропонування, ціноутворення та конкуренції потреби частини економічно активного населення в робочих місцях мають бути

задоволені, тобто попит і пропозиція на ринку праці в повному обсязі збігаються [13].

Група авторів – Е. Лібанова, В. Скуратівський, О. Палій визначають зайнятість, як наявність оплачуваної роботи, яку розрізняють за кількома ознаками: тривалість робочого періоду (повна та неповна), реєстрація (zareєстрована та незареєстрована), а також рівень оплати [14].

В своїй науково-аналітичній монографії доктор економічних наук В. Онікієнко зазначав що, враховуючи весь спектр відносин, які наповнюють зміст поняття зайнятість, можна зробити висновок, що зайнятість – це не тільки діяльність у суспільному виробництві, а й одна із форм прояву суспільно-економічних відносин між економічно активним населенням, суб'єктами господарювання та державою. Зайнятість на перехідному до ринку етапі – це система суспільно-економічних відносин, яка регулює забезпечення економічно активного населення робочими місцями, форми його участі у суспільному виробництві, процеси відтворення, розподілу та перерозподілу трудоактивних громадян та визначає якість життя населення [27].

Тож проаналізувавши різні підходи щодо визначення сутності поняття «зайнятість населення» можемо визначити ряд спільних і відмінних рис.

Спільними рисами цього поняття є: задоволення особистих і суспільних потреб; джерело доходів; суспільно-економічний характер зайнятості.

Відмінними рисами є: сфера зайнятості, економічний і соціальний аспекти, фактори зайнятості.

Таким чином, поняття зайнятості в усіх джерелах сходиться на тому, що це діяльність, спрямована на задоволення потреб і отримання доходу, що є основним джерелом засобів до існування населення. Однак різні визначення підкреслюють певні особливості: законодавчий аспект, соціально-економічні відносини, ринковий механізм та роль державного регулювання.

1.2. Методи дослідження географії зайнятості населення України

Дослідження географії зайнятості населення є доволі складним процесом, через велику кількість граней явища. Для більш точного аналізу та комплексного вивчення доцільним є поєднання декількох методів дослідження, що в свою чергу надасть нам більш глибоке розуміння цього процесу.

Серед основних методів, якими можна вивчати географію зайнятості населення, після аналізу літератури ми виділяємо:

Статистичний метод. Має на меті збір необхідної інформації та даних, а також подальший їх аналіз і обробку. Надійними джерелами статистичних даних є Державна служба статистики України та Міністерство економіки України.

Моніторинг. Постійне спостереження за явищем, відстежування будь-яких змін, їх динаміки. Головною метою є слідкування і запис обраних показників. Систематичність важлива для своєчасного реагування та виявлення неочікуваних\небажаних тенденцій.

Діалектичний підхід є базовим у методології дослідження і передбачає вивчення тих чи інших явищ у сфері праці в генезисі з урахуванням постійного розвитку та зв'язку з іншими соціально-економічними явищами [7].

Метод ранжування базується на групуванні адміністративних одиниць на основі спадання чи зростання певних показників, що дає можливість скласти їхній рейтинг [7].

Важко уявити сучасне дослідження географії зайнятості населення без **картографічного методу**. Карти є важливим джерелом інформації, особливо її кількісних і якісних показників. Наочність є головною перевагою даного методу, як і вивчення просторового розташування явища. Особливістю також є те, що його використовують на початку(ознайомлення, аналіз карт і їх даних), і в кінці(створення нових картографічних матеріалів із новими даними).

Історичний метод. Вивчення явища через історичну призму його формування та часові зміни. Завдяки історичному методу ми можемо відстежувати фактори, що впливають на зайнятість і робити подальші прогнози.

Метод згладжування. Передбачає припущення про повільну зміну в часі окремих показників і найчастіше застосовується для проведення короткострокового прогнозування змін у структурі робочої сили в регіоні та співвідношеннях економічно активного й економічно неактивного населення, кількості зайнятих і безробітних [7].

Метод множинної регресії. Визначає залежність між різними явищами в минулому та прогнозування їхнього подальшого розвитку[30].

Порівняльний метод. Метод дає нам можливість виокремити відмінні чи схожі риси мінімум між двома об'єктами. Для зручності виділяють також більш конкретний напрямок порівняння – історичне, картографічне та інші.

Метод моделювання. Моделі зазвичай представлені у вигляді креслень, таблиць, схем, малюнків, 3D-моделі – зазвичай, це об'єкт, що існує в реальному просторі. Під час створення моделей відтворюють всі властивості, тенденції, характеристики, взаємозв'язки досліджуваних об'єктів – це дає змогу для детального вивчення, прогнозування наслідків під час тих чи інших змін та прийняття більш зважених рішень стосовно подальших дій.

Соціологічні опитування та вибіркові обстеження. Обсяги незареєстрованої зайнятості можна визначити як різницю між кількістю працюючих за даними опитування (обстеження) та звітною кількістю працюючих. Дані обстеження потребують уточнення, оскільки не можуть повністю охопити регіон [7].

Прогнозування виконується після детального вивчення наявної інформації, розуміння законів, яким підвладне явище, аналізу факторів впливу. Результатом прогнозування є розробка наукового передбачення про можливий розвиток зайнятості населення, зміни у просторовому розміщенні і т.д.

Нормативні методи. Передбачають при визначенні прогнозних показників застосовувати нормативи та норми, попередньо розроблені й визначені на законодавчій або відомчій основі[7].

Комплексний метод говорить сам за себе, для більш глибокого вивчення географії зайнятості населення України варто використовувати відразу декілька підходів, що в свою чергу призводить до кращого розуміння просторових закономірностей та зв'язок між соціальними, демографічними, економічними та політичними факторами.

Аналізуючи вищесказане, ми приходимо до розуміння того, що для вивчення географії зайнятості населення України є достатня кількість методів, якими не варто нехтувати. Для отримання більш повної інформації науковці рекомендують використовувати кілька методів дослідження – це полегшить вивчення явища і дозволить краще оформити кінцевий результат дослідження, особливо за допомогою методів картографування та моделювання, що окрім статистичного наповнення дають нам розуміння просторового розміщення явища, його динаміки, особливості та можливий подальший розвиток.

1.3. Форми зайнятості, структура зайнятості населення України.

Зайнятість виступає одним із основних показників розвитку суспільства, вона одночасно задовольняє потреби людини у праці та потреби суспільства.

Розрізняють наступні форми зайнятості:

Повна. Зайнятість працівника становить повний робочий день, за нормою, що передбачає трудовий договір чи законодавство. Стандартом є 8 годин на день і 40 годин на тиждень.

Неповна. Зайнятість працівника становить не повний робочий день або тиждень, що часто передбачає меншу кількість роботи ніж під час повної зайнятості. Студенти є яскравим прикладом працівників із неповною зайнятістю.

Первинна або основна. Зайнятість працівника за нормами робочого дня на основному місці роботи.

Додаткова або вторинна. Зайнятість працівника, що передбачає додаткове місце роботи, крім першого місця працевлаштування.

Сезонна. Зайнятість працівника на певний сезон, що пов'язано із специфікою роботи. Це робота у курортних закладах і закладах для відпочинку, у сільському-господарстві, у лісовому господарстві.

Примусова зайнятість населення передбачає те, що кожний працездатний громадянин повинен трудитись постійно до досягнення пенсійного віку і вона, як правило, стимулюється [7]. Прикладом такої зайнятості були країни соціалістичного табору, в яких на законодавчому рівні було закріплено обов'язок трудитись і приносити користь країні. Відсутність роботи вважалось ганьбою та ніхто не схвалював такий спосіб життя.

Добровільна зайнятість означає те, що кожний громадянин має право розпоряджатися своєю здатністю до праці без притягнення до адміністративної чи іншої відповідальності [7].

За критерієм реєстрації трудової діяльності зайнятість може бути такою [7]:

- зареєстрована зайнятість – наймана праця, підприємництво, самозайнятість;
- неформальна зайнятість – діяльність, реєстрацію якої не передбачено чинним законодавством країни (дрібне виробництво, надання послуг тощо);
- тіньова зайнятість – діяльність, яка дозволена законом, реєстрацію якої передбачено чинним законодавством, але яка з різних причин не здійснюється;
- нелегальна зайнятість – діяльність, що заборонена чинним законодавством держави (торгівля і виробництво наркотичних речовин, зброї тощо) [7].

Слід окремо виділити гнучкі форми зайнятості. Це передусім форми зайнятості з нестандартним режимом робочого часу та нестандартними місцями роботи: надомна робота, робота за викликом. Серед нестандартних режимів робочого часу можна виділити: неповний робочий день, скорочений робочий тиждень, альтернативний графік, спільне використання одного робочого місця двома працівниками, робочий рік, стиснутий робочий тиждень та режими з гнучким графіком.

Громадяни, що працюють за наймом, – це працівники, що уклали письмовий трудовий договір (контракт) із адміністрацією, установою, організацією або

власником бізнесу. У договорі передбачається умова трудової діяльності, за виконання якої працівник отримує заробітну плату відповідно до домовленостей.

Існує також вид зайнятості, як самозайнятість, – тобто індивідуальна (самостійна) трудова діяльність, при якій людина працює на себе, без найму постійних працівників. Самозайнята особа самостійно організовує свою роботу, використовує власні ресурси, забезпечує засоби виробництва та несе відповідальність за результати своєї роботи.

Самозайнятість характеризується свободою в організації праці, але супроводжується високим рівнем відповідальності та ризиків.

Здійснивши аналіз видів зайнятості, посилаючись на науково-теоретичні підходи та законодавчу базу, ми дійшли наступних висновків.

Зайнятість населення є однією з ключових характеристик економіки, що показує рівень її розвитку та роль людської праці у створеній продукції. Існують різні форми зайнятості які відповідають сучасним соціально-економічним умовам, та ситуації, що склалася в країні в умовах війни.

Форми зайнятості населення охоплюють аналіз різноманітних форм залучення людей до трудової діяльності, які визначають економічну активність суспільства.

Форми зайнятості часто виокремлюють за різними ознаками: за характером діяльності; за соціальною належністю; за місцем трудової діяльності; за видами власності.

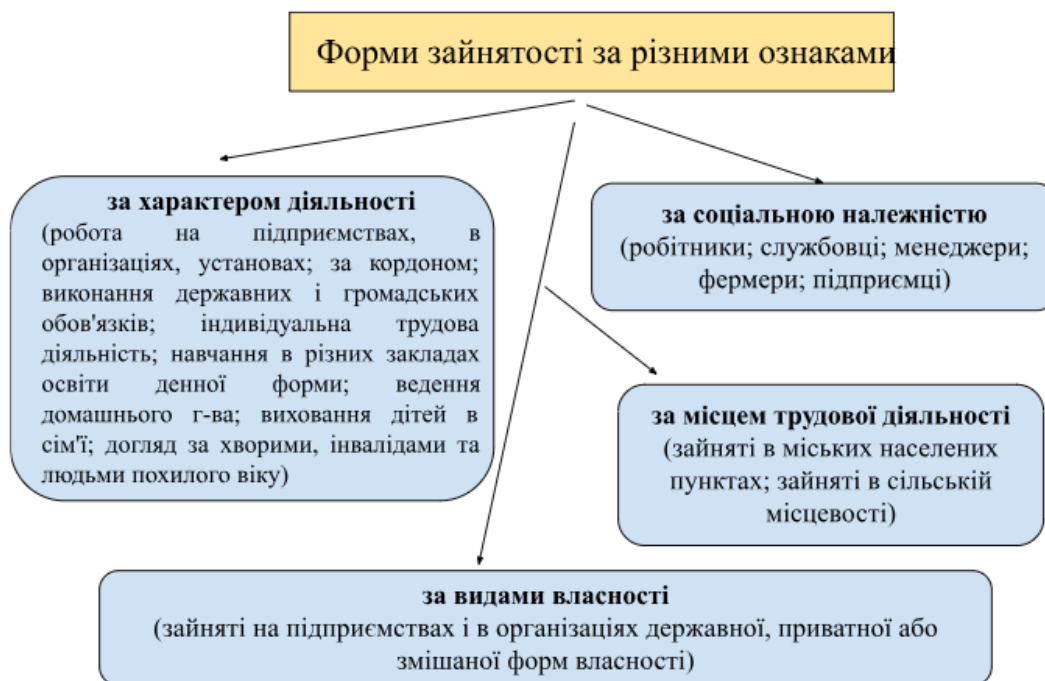

Рис. 1.1. Форми зайнятості за різними ознаками (складено автором за [7])

Структура зайнятості населення.

Виділяють три сектори економіки за якими розподіляють основні сфери діяльності. Останнім часом все більше теоретиків почали поділяти третинний сектор ще на два, акцентуючи увагу саме на важливості відокремлення сфер і кращої деталізації (рис.1.2.).

Первинний сектор економіки. Саме тут здебільшого виготовляють сировину, що виступає сировиною і використовується в інших сферах. Сюди відносять сільське господарство, лісову промисловість, рибальство, полювання і гірництво. Хоч цей сектор є важливим, однак його панування в економіці говорить про відсталий рівень розвитку країни.

Вторинний сектор економіки. Тут сировину з першого сектору перетворюють на готову продукцію, що випускається до споживання чи використання. Це переробна промисловість, виробництво і постачання електроенергії і будівництво.

Третинний сектор економіки. Кінцевим продуктом даних видів діяльності є не фізичний продукт чи товар, а нематеріальна послуга. Розвинуті країни мають

у цьому секторі найбільшу кількість працівників і найшвидший темп розвитку. Саме цей сектор розділяють, що спричинено складністю та багатогранністю поняття «послуга». В такому випадку поділ у більшості теоретиків відбувається так:

Третинний сектор. Галузі, що надають послуги, які класифікують як: прямі і нескладні. Прикладом є транспортні, житлово-комунальні послуги, індустрія розваг та догляд за дітьми.

Четвертинний сектор економіки. Надає свої послуги для бізнесу – юридичні, страхові, фінансові, телекомунікаційні та інформаційні.

П'ятинний сектор економіки. Також надає послуги населенню, однак вони вже потребують високого рівня кваліфікації працівників. Це освіта, наукові дослідження, медицина і т.д.

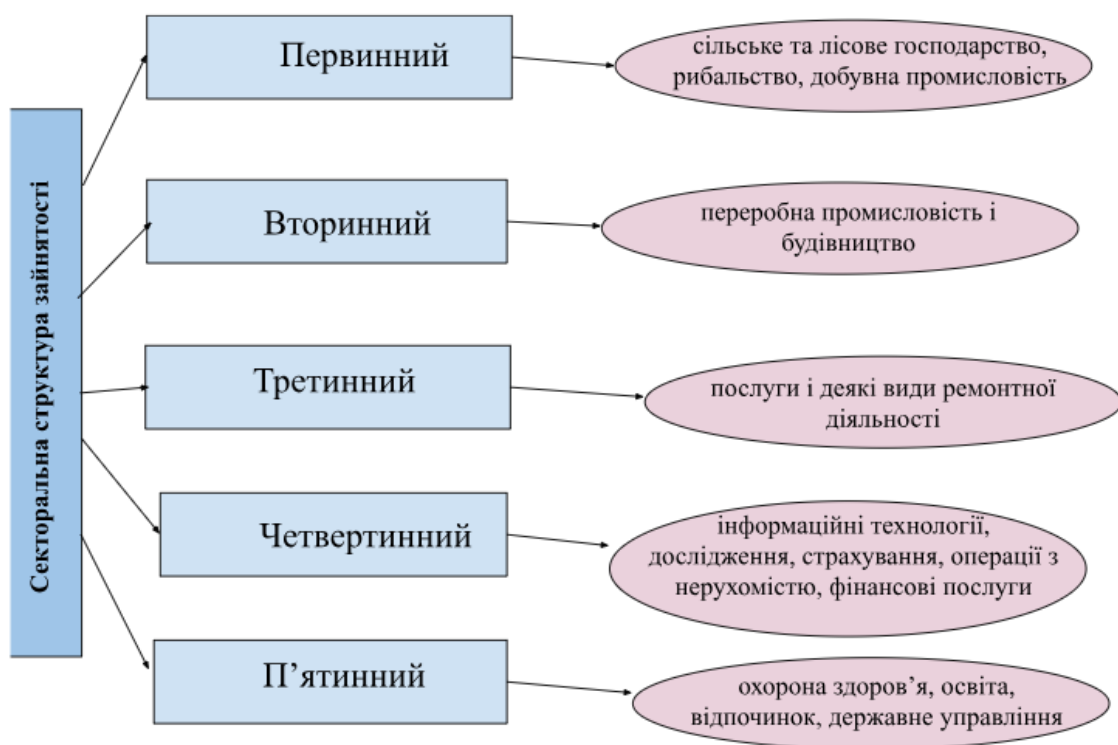

Рис. 1.2. Секторальна структура зайнятості та класифікація видів економічної діяльності (складено автором за [24]).

Для кращого розуміння ситуації у різних видах економічної діяльності від початку повномасштабного вторгнення:

Сільське господарство. Протягом 2022-2024 років даний сектор зазнав значних втрат, що було пов'язано із воєнними діями РФ на території України. Особливо серйозні збитки спостерігаються на територіях, які знаходились чи знаходяться під окупацією і на яких ведуться активні бойові дії, що не дають можливості працювати там бізнесу. Південні і східні області України зазнали найбільш вагомих втрат.

За різними експертними оцінками у минулому році частина українських земель була непридатною для посіву через замінування, це близько від 10 до 30% від площ, що використовували у попередньому році. Через зменшення кількості посівних площ постраждало і тваринництво, так як йому не вистачало кормів для годування всієї худоби. Тому єдиним виходом було скорочення кількості поголів'я.

Це спричинено незаконним захопленням і вивезенням зернових запасів, зокрема насіння; розкраданням та/або знищенням поголів'я сільськогосподарських тварин, техніки й запчастин, запасів пального й добрив. На більшості вказаних територій через активні бойові дії посівна компанія не проводилась [31]. Закриття морських портів, ускладнення логістичної системи, зростання цін на добрива та закупівлю кормів, енергетична та паливна криза, відсутність повністю безпечного місця для збереження врожаю – це все лише частина проблем із якими стикається сільське господарство України на сьогоднішній час.

Проте сектор сільського господарства виявився найуспішнішим сектором економіки України. У більшості сільськогосподарські та фермерські підприємства продовжували свою діяльність, не скорочували постійний персонал і наймали сезонних працівників. У західних областях України можна відзначити сегмент підприємств (10–15%), які збільшили обсяги виробництва порівняно із 2021 р. [31].

Стосовно кадрового питання, то тут дефіцит спостерігався ще і до початку повномасштабного вторгнення. Відзначається брак трактористів, зварників, слюсарів, механізаторів, а також інженерів, агрономів і професіоналів у галузі біологічних наук.

Добувна промисловість.

Від початку повномасштабного вторгнення добувна промисловість працює, однак почала зменшувати обсяги свого виробництва. Так, через закриття морських шляхів багато компаній, що мали орієнтир саме на експорт, втратили значну частину замовлень. Масштабне припинення відновлення доріг, будівництва, розширення площ новою також внесли свій внесок у зменшення обсягів видобутку.

До повномасштабного вторгнення вилученими були підприємства Донецької і Луганської областей, а після вторгнення підприємства, що знаходяться в областях, які межують із лінією бойових дій чи були в окупації. Добувна промисловість є енергозатратною, тому на неї сильно вплинула атака РФ на енергетичну інфраструктуру України.

Сектор потребує працівників. Зокрема, йдеться про такі професії: водій, майстер гірничий, гірник підземний, гірник очисного забою, прохідник, бурильник, помічник бурильника, оператор з добування нафти й газу, майстер з ремонту свердловин, електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування, машиніст крана, машиніст екскаватора, машиніст бульдозера, машиніст тепловоза, бункерувальник, електрик (слюсар) черговий та з ремонту устаткування, слюсар з ремонту технологічних установок, електрогазозварник, а також низка супутніх професій чи їх різновиди[31].

Будівництво. З початку повномасштабного вторгнення будівельні підприємства були змушені припинити свою роботу. Частина з них почала приймати участь у будівництві фортифікаційних споруд, передавати тонни щебеню й піску на потреби ЗСУ, виготовляли протитанкових їжаків. Поступове відновлення і повернення до попереднього режиму праці почалось влітку-восени 2022 року.

Найчисленнішими професіями для сектору є: водії, підсобні робітники, виконавці робіт, дорожні робітники, електрогазозварники, мулярі, бетонярі, монтажники з монтажу сталевих та залізобетонних конструкцій, інженери та

маляри [31]. Через відсутність постійного потоку бажаючих на працевлаштування, фірми готові навчати робітників з нуля, що вказують при пошуку робочих.

Загальна площа житлових будинків, на які видано дозволи на виконання будівельних робіт (нове будівництво), за підсумками січня-червня 2024 року скоротилася на 7,7% порівняно з аналогічним періодом 2023 року – до 2 млн 45,5 тис. кв. м. Про це повідомила Державна служба статистики [6]. Це в свою чергу впливає на кількість роботи, а отже і кількість потрібних робітників на даних об'єктах.

Торгівля. Сектор торгівлі є одним із найпотужніших секторів економіки в Україні, що забезпечує зайнятість для понад 20% громадян [31].

Особливо важко було на початку повномасштабного вторгнення, через різке подорожчання палива, необхідності налагодження нових логістичних шляхів і торговельних зв'язків, через втрату старих постачальників з різних причин, пристосування до нових реалій.

За рахунок тимчасово окупованих територій сектор втратив 10–15% зайнятості [31].

Транспорт. Як і у всіх інших сферах спочатку було потрібно пройти етап пристосування до нових реалій. Сильним ударом була повна зупинка авіаційного транспорту, майже повне припинення морського сполучення, а також руйнування залізничної інфраструктури і дорожнього сполучення.

Готельно-ресторанний бізнес. На початку війни підприємства даного сектору крім вище перерахованих проблем, як і в інших галузях стикнулись і із зниженням попиту у споживача. Проте оцінки 2023-2024 років говорять нам про активний процес відновлення бізнесу і повернення попиту, відкриття нових підприємств, а також розширення чи повного переносу бізнесу на захід України.

Для даного сектору завжди характерним була часта зміна кадрів, це пов'язано із значною часткою студентів, що поєднують роботу і навчання. Також специфіка деяких закладів додає труднощів у пошуках кваліфікованих працівників.

Роботодавці жаліються, що заклади освіти випускають спеціалістів із недостатнім рівнем підготовки.

Інформація і телекомунікація. На початку вторгнення відбулися значні видозміни, через падіння ринку реклами і появи обмежень стосовно інформаційного віщання задля збереження державної безпеки. Значних труднощів компанії даної сфери зазнали під час масових відключень електроенергії. Це все призвело до закриття деяких національних мовників та їх переміщення на інтернет платформи - створення каналів на Youtube і в телеграмі.

Більша частина експертів сходиться на думці, що сильного дефіциту у кадрах масової інформації не відчувалось, а в деяких сферах спостерігалось навіть надмірне перенасичення.

Аналізуючи причини усіх негараздів у різних видах економічної діяльності, ми можемо прийти до висновку, що дефіцит у працівниках було спричинено добровільною чи примусовою мобілізацією та міграцією населення через агресію з боку рф. Особливо це спостерігається саме у східних й центральних регіонах, в той час як західні області навпаки мають надмірну кількість працівників через їх міграцію саме туди. Зміна логістики, закриття морських портів, зростання цін, зруйнування частини підприємств, необхідність пошуку нових постачальників, знаходження територій України в тимчасовій окупації, що навіть після звільнення потребують великих грошових вкладів, через розруху, що залишає там загарбник, також постійні ракетні атаки і багато іншого створюють важкі умови для відновлення і подальшого розвитку різних сфер економіки України, що в свою чергу впливає на показники зайнятості населення.

Висновки до 1 розділу

На основі опрацювання наукової та науково-методичної літератури у розділі було теоретично обґрунтовано основні підходи до вивчення таких понять, як: «ринок праці» та «зайнятість населення». Серед науковців немає єдиного трактування сутності поняття «ринок праці» та «зайнятість населення».

Отже, **ринок праці** в суспільно-географічному розумінні являє собою складну систему соціально-економічних відносин, які пов'язані з процесом формування трудових ресурсів, а також залученням та вилученням трудового потенціалу у суспільному виробництві. Дана система є досить динамічною відносно співвідношення пропозиції та попиту, вона постійно коливається під дією багатьох чинників та має високий рівень непередбачуваності.

Згідно Закону України «Про зайнятість населення» поняття «ринок праці» визначається, як система правових, економічних, соціально-трудова, та організаційних відносин, які виникають роботодавцями, працівниками, особами, які шукають роботу, професійними спілками та їх організаціями, а також органами державної влади. Відповідно до цього, формування ринку відбувається на основі певних умов розвитку країни в цілому. До таких умов відносяться: економічні, соціальні, демографічні та політико-адміністративні.

Зайнятість населення є головною характеристикою ринку праці, це соціальне явище, що має на меті взаємодію між людиною і суспільством. У опрацьованій науковій літературі, зайнятість представлена одним із ключових показників соціально-економічного розвитку, що відображає рівень життя та добробут населення, отже, зайнятість має приносити дохід.

Для ефективного дослідження географії зайнятості населення України варто використовувати комплексний набір методів дослідження. Саме поєднання методів дасть нам можливість отримати найбільш повну картину явищ, змін на ринку праці, оцінити їх вплив на зайнятість населення, а також їх можна використовувати для аналізу і подальшої подачі отриманої інформації.

На основі аналізу форм зайнятості, ми спостерігаємо, що в сучасних умовах в Україні відбувається розвиток різноманітних форм зайнятості, які можна виділити за різними критеріями: за організацією робочого часу, стабільністю трудової діяльності та статусу зайнятості.

Стосовно змін у секторальній структурі зайнятості України, то вони характеризуються збільшенням кількості зайнятих у сфері послуг і зменшенням у

аграрному і промисловому секторі, що відповідає всесвітнім тенденціям. Починаючи із 2022 року вплив мають військові дії, які змушують економіку України пристосовуватись та видозмінюватись.

Сучасний ринок праці в Україні є доволі гнучким, про що свідчить зростання частки неповної зайнятості та самозайнятості. Потреби і можливості роботодавців змінюються, особливо під час війни, а працівники підлаштовуються під їх потреби, при цьому мають більше контролю над своїм робочим графіком.

РОЗДІЛ 2. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України

Ринок праці України дуже чутливий до наслідків повномасштабної війни. Основною регіональною відмінністю на ринку праці є ділова активність, що характеризується співвідношенням числа безробітних та зайнятих у певному регіоні. За даною ознакою регіональні ринки поділяються на: активні, перспективні та депресивні. Активні регіональні ринки праці – ринок праці на якому розвиток нових робочих місць відповідає пропозиції робочої сили. Перспективними регіональними ринками праці, являються перспективні регіони для розвитку продуктивних сил та рівня зайнятості. Депресивні регіональні ринки праці характеризуються відпливом робочої сили внаслідок відсутності та недостатності робочих місць в регіоні [32].

Внаслідок військових дій на ринку праці в Україні відбулися негативні зміни, а саме: втрата та пошкодження виробничих активів та збільшення вразливості працівників; зміна структури робочої сили; вичерпання фінансових можливостей бізнесу; зміна регіональної структури [29].

Релокація підприємств та бізнесу, а також вимушена міграція призвели до змін у структурі ринку праці, а саме змінилася структура пропозицій та насиченості фахівцями у розрізі регіонів. Відбулося скорочення робочих місць у регіонах та зросла конкуренція на вакантне робоче місце, у окупованих регіонах та зонах бойових дій.

Станом на 2022 рік в Україні було релоковано 761 підприємство, 588 підприємств розпочало функціонувати майже одразу. Ще 274 підприємства в даний час в пошуках місця локації та способу транспортування виробничих потужностей [30]. Серед релокованих підприємств, які відновили свою діяльність на новому місці є: підприємства будівництва, підприємства інформації та телекомунікації, підприємства переробної промисловості, підприємства оптової та роздрібної

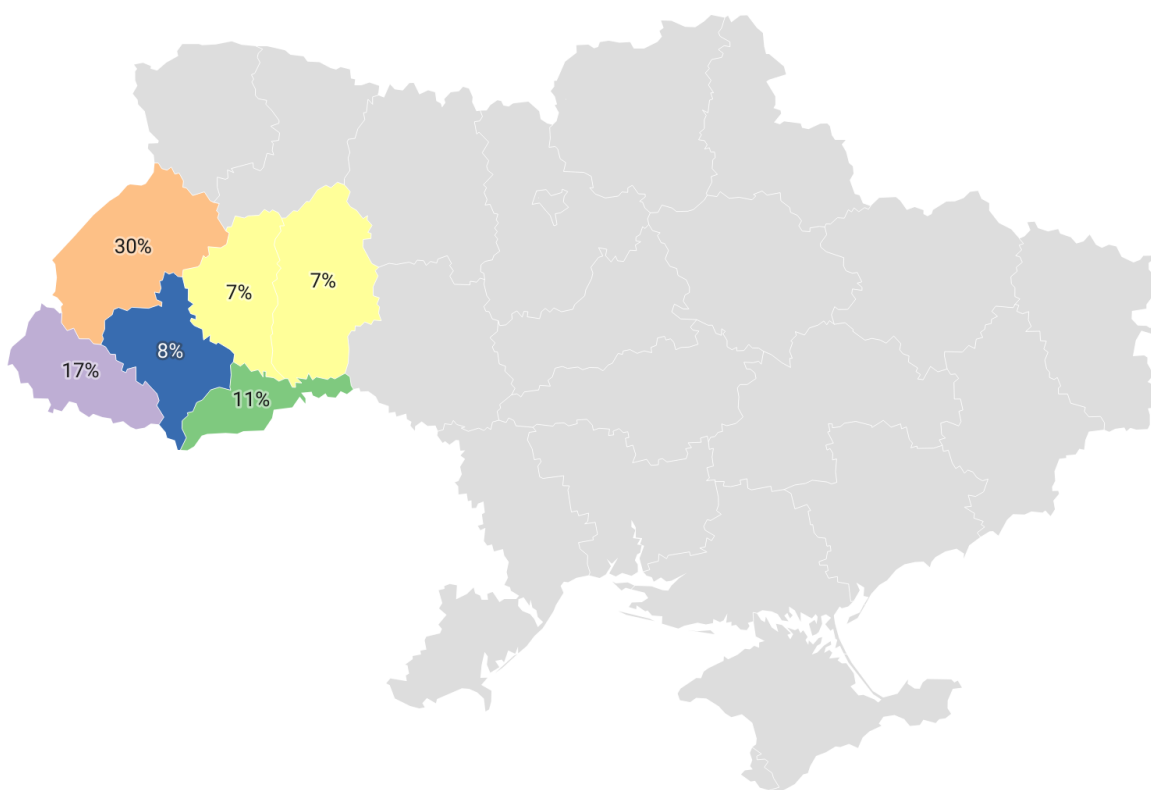
торгівлі, ремонту мотоциклів та автотранспортних засобів, підприємства наукової, технічної та професійної діяльності.

Дані підприємства було релоковано до західних регіонів (рис.2.1) а саме: Львівська область (30 % від загальної кількості релокованих підприємств), Тернопільська область (7%), Чернівецька область (11%), Івано-Франківська область (8%), Закарпатська область (17%) та Хмельницька область (7%) [30].

Області, що є лідерами за кількістю релокованих підприємств (станом на жовтень 2022 р)

Відсоткові показники

■ 11% ■ 17% ■ 30% ■ 7% ■ 8%

за даними Міністерства економіки України

Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

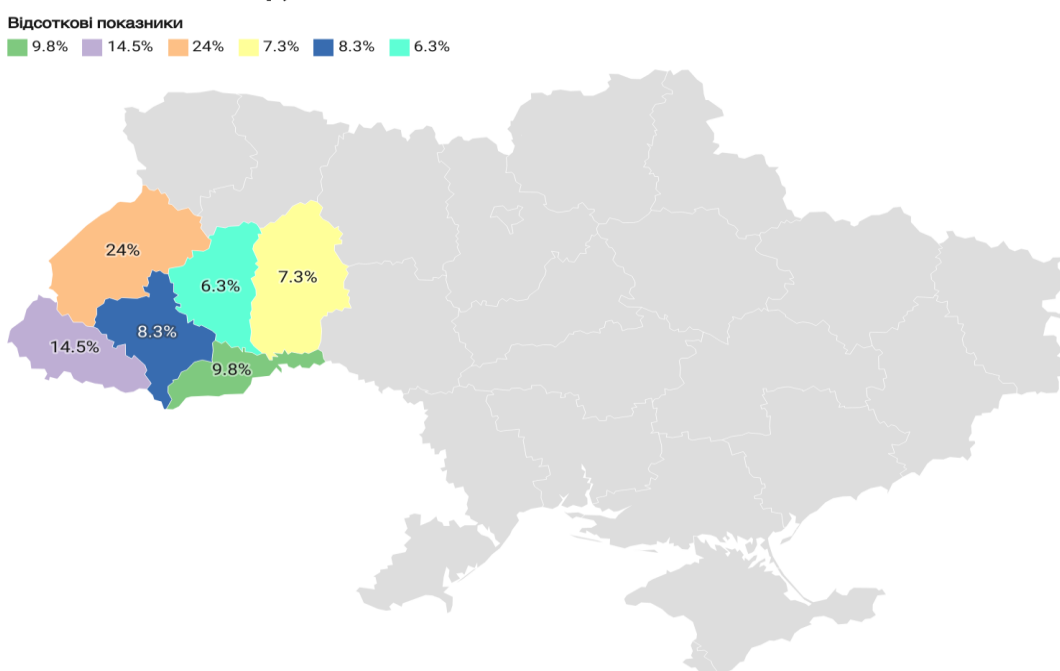
Рис.2.1.Області, що є лідерами за кількістю релокованих підприємств станом на жовтень 2022 р. (складено автором за [19]).

За даними міністерства економіки України станом на 2023 рік 800 підприємств було релоковано з небезпечних регіонів за підтримки держави, 623 підприємства вже працюють на новому місці. Для ще 239 здійснюється пошук підходящої локації або способу транспортування. Понад 650 підприємств, які

планували релокувати свої виробничі потужності, відмовились від переміщення у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані. Окрім того, нині деякі підприємства повертаються на попередні місця роботи у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, в Харківську, Чернігівську та Сумську область, 44 підприємства вже повернулись [19].

За словами заступниці Міністра економіки України Тетяни Бережної, найбільше підприємств релокувались (рис.2.2.) до Львівської (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%), Тернопільської (6,3%) областей[19].

Області, що є лідерами за кількістю релокуваних підприємств (станом на жовтень 2023 р)

за даними Міністерства економіки України
 Map: Бойко Анастасія · Created with Datawrapper

Рис.2.2.Області, що є лідерами за кількістю релокуваних підприємств станом на жовтень 2023 р. (складено автором за [19]).

Вторгнення рф на територію України призвело до серйозної витримки на стійкість економіки. Кожна область України тією чи іншою мірою постраждала від війни, однак є регіони, що потребують особливої уваги через більше загроз, а є регіони, що вважаються відносно безпечними у сьогоденних умовах. Внаслідок

чого відбулось переміщення економічної активності на захід України, а в східних областях відбулось сильне скорочення або обвал показників активності (Таб.2.1.).

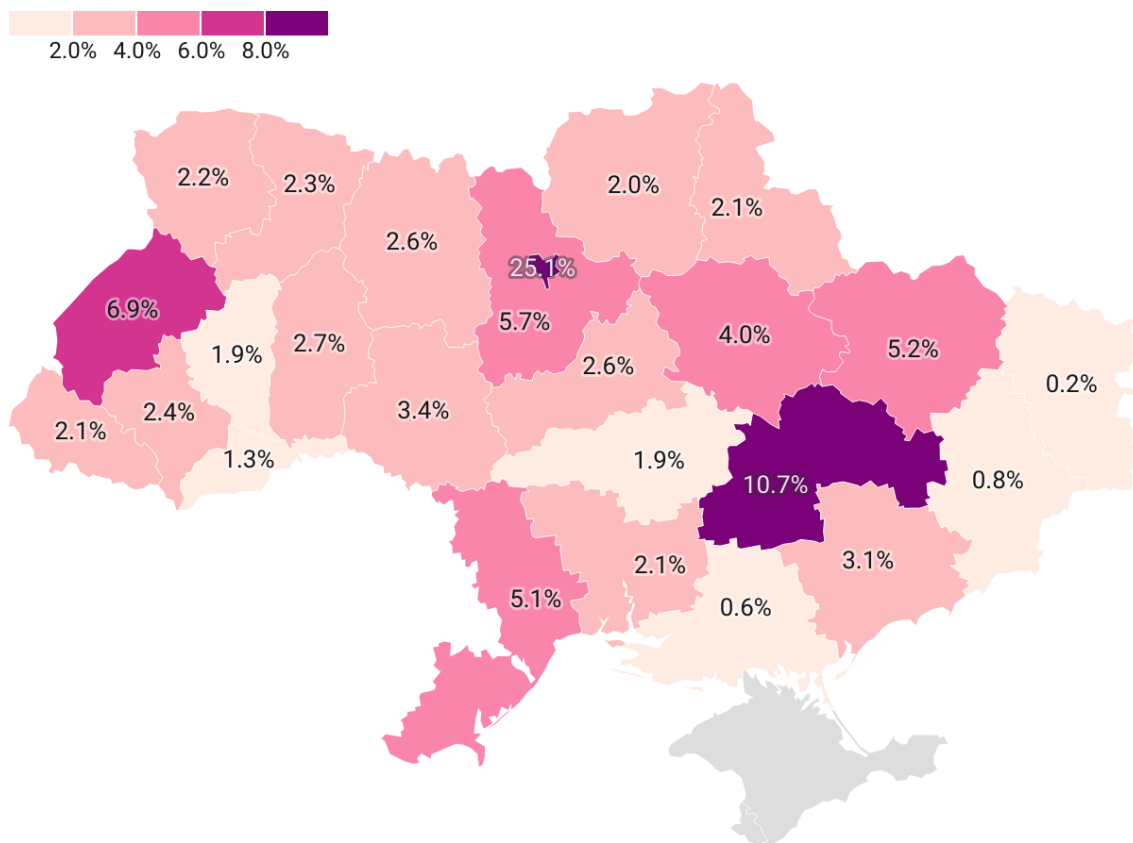
Таблиця 2.1.

Зміна частки в економіці країни у 2023 році у порівнянні із 2021 роком [4]).

Характеристика зміни	Область України	Частка на 2021 рік	Частка на 2023 рік(рис.2.3)
	Автономна республіка Крим	дані відсутні	дані відсутні
Сильне зростання	Львівська область	5,8%	6,9%
	Волинська область	1,8%	2,2%
	Закарпатська область	1,8%	2,1%
Помірне зростання	Рівненська область	2,1%	2,3%
	Тернопільська область	1,6%	1,9%
	Івано-Франківська область	2,2%	2,4%
	Житомирська область	2,3%	2,6%
	Хмельницька область	2,4%	2,7%
	Чернівецька область	1,2%	1,3%
	Вінницька область	3,0%	3,4%
	Київська область	5,4%	5,7%
	Чернігівська область	1,9%	2,0%
	Черкаська область	2,4%	2,6%
	Дніпропетровська область	9,4%	10,7%

Практично без змін	Сумська область	2,1%	2,1%
	Одеська область	5,1%	5,1%
	Кіровоградська область	1,8%	1,9%
	Полтавська область	3,6%	4,0%
Помірне скорочення	Миколаївська область	2,3%	2,1%
	Харківська область	6,3%	5,2%
Сильне скорочення	Запорізька область	4,3%	3,1%
Обвал	Херсонська область	1,6%	0,6%
	Донецька область	4,8%	0,8%
	Луганська область	1,2%	0,2%

Частка в економіці країни у 2023 році(у %) за областями України

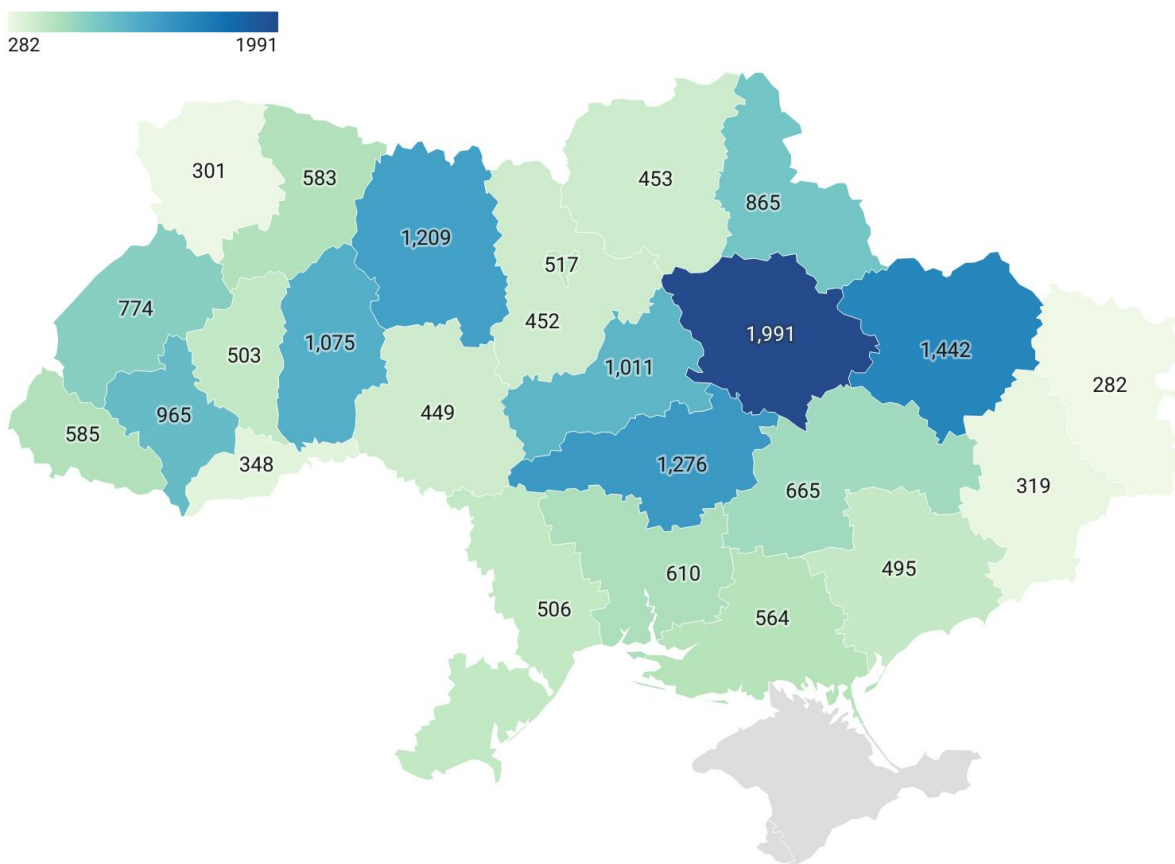

Map: Бойко Анастасія · Created with Datawrapper

Рис.2.3. Частка в економіці країни у 2023 році(у%) за областями України(складено автором за [4]).

У січні-серпні 2023 року Державна служба зайнятості у своєму звіті повідомила про заплановане масове вивільнення 49,0 тис. працівників, (дані за січень-серпень 2022 року – 49,6 тис. осіб(рис2.4.) [28]. Що говорить про тенденції зменшення кількості вивільнених працівників.

Кількість вивільнених працівників у січні-березні 2022 року (інформація Державної служби зайнятості)

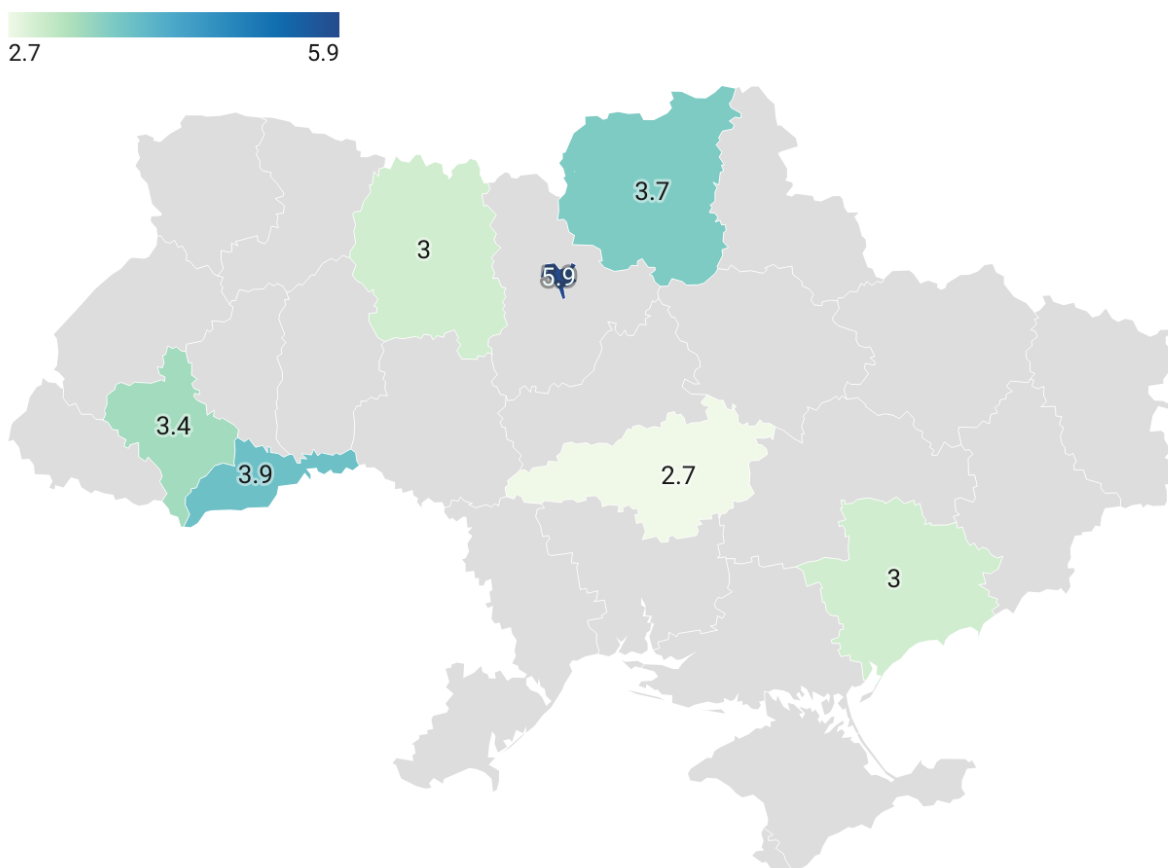
Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

Рис.2.4.Кількість вивільнених працівників у січні-березні 2022 року (складено автором за [19]).

За видами економічної діяльності: із загальної кількості попереджених про масове вивільнення 28% становили працівники державного управління й оборони, 22% працівники охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, 13% працівники освіти, 9% працівники професійної та наукової діяльності. За професійними групами: серед працівників, попереджених про вивільнення, 63% становлять керівники, професіонали та фахівці[19].

За регіонами (рис.2.4): найбільша кількість попереджених про заплановане масове вивільнення у м. Києві (5,9 тис.), Дніпропетровській обл. (3,9 тис.), Чернігівській (3,7 тис.), Івано-Франківській (3,4 тис.), Житомирській (3,0 тис.), Запорізькій (3,0 тис.) та Кіровоградській (2,7 тис.) областях [19].

Найбільша кількість попереджених про заплановане масове вивільнення(у тис.) у січні-серпні 2023 року

Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

Рис.2.4. Найбільша кількість попереджених про заплановане масове вивільнення(у тис.) у січні-серпні 2023 року(складено автором за [19]).

Внаслідок переміщення підприємств, внутрішньої та зовнішньої міграція фахівців відбулось скорочення показників зайнятості населення в межах всієї України та збільшення кількості безробітних у професійному розрізі (Таб.2.2.).

Таблиця 2.2.

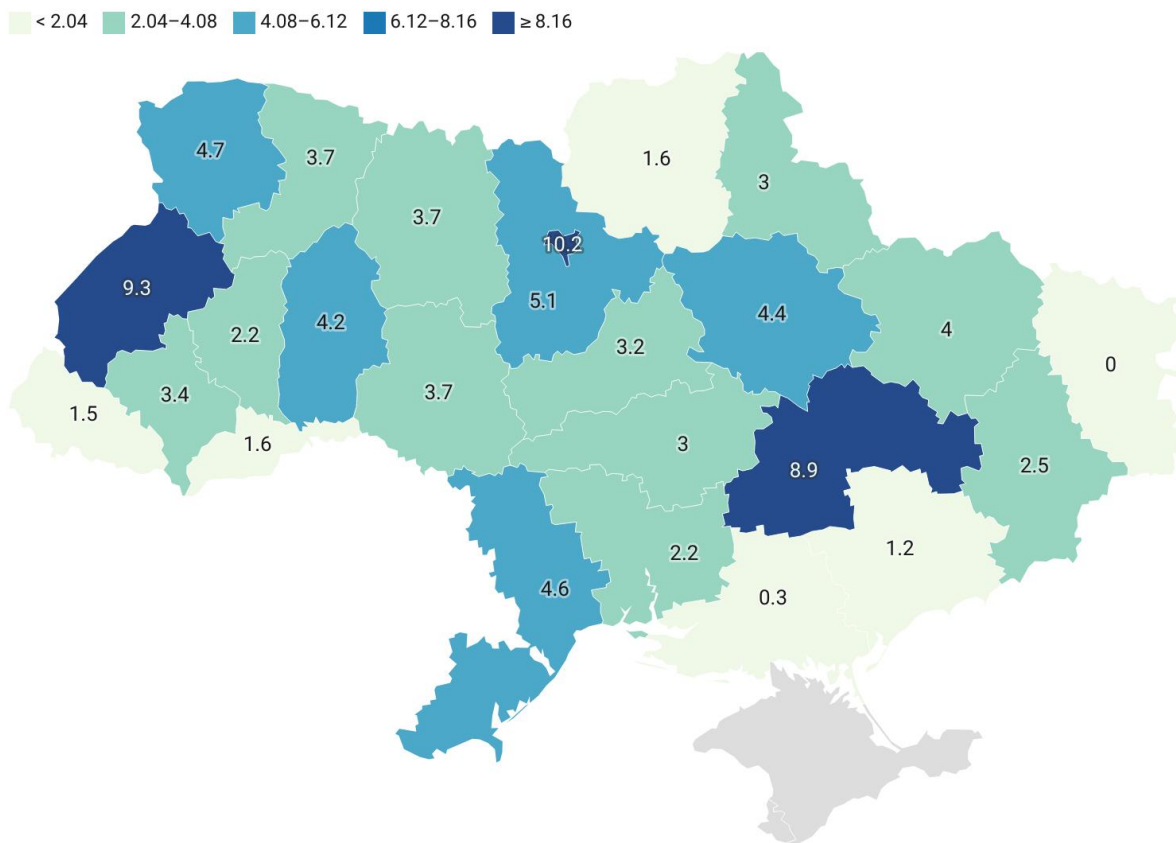
Кількість вакансій та кількість зареєстрованих безробітних у професійному розрізі (станом на 1 квітня 2024 року) [16]

Назва професії	Кількість вакансій, одиниць	Кількість осіб, які мають статус безробітного
Усього	110 158	181 858
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	6 494	16 157
Професіонали	13 177	15 720
Фахівці	12 184	18 364
Технічні службовці	6 638	15 280
Працівники сфери торгівлі та послуг	19 612	43 464
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	2 713	7 942
Кваліфіковані робітники з інструментом	18 248	15 729
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	15 681	17 998
Найпростіші професії	15 411	28 325
Особи без професії	0	2 879

Якщо порівнювати кількість вакансій із кількістю безробітних, то ми спостерігаємо доволі великий розрив між попитом і пропозицією на ринку праці.

З 93 132 тис. до **110 158 тис.**, а кількість безробітних зменшилась з 269 186 тис. до **181 858 тис.** І хоч розрив досі залишається доволі великим, ми бачимо початок позитивних тенденцій, що продовжуються і на сьогодні.

Кількість вакансій(у тисячах) за регіонами січень-квітень 2023 року за даними Державного центру зайнятості

Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

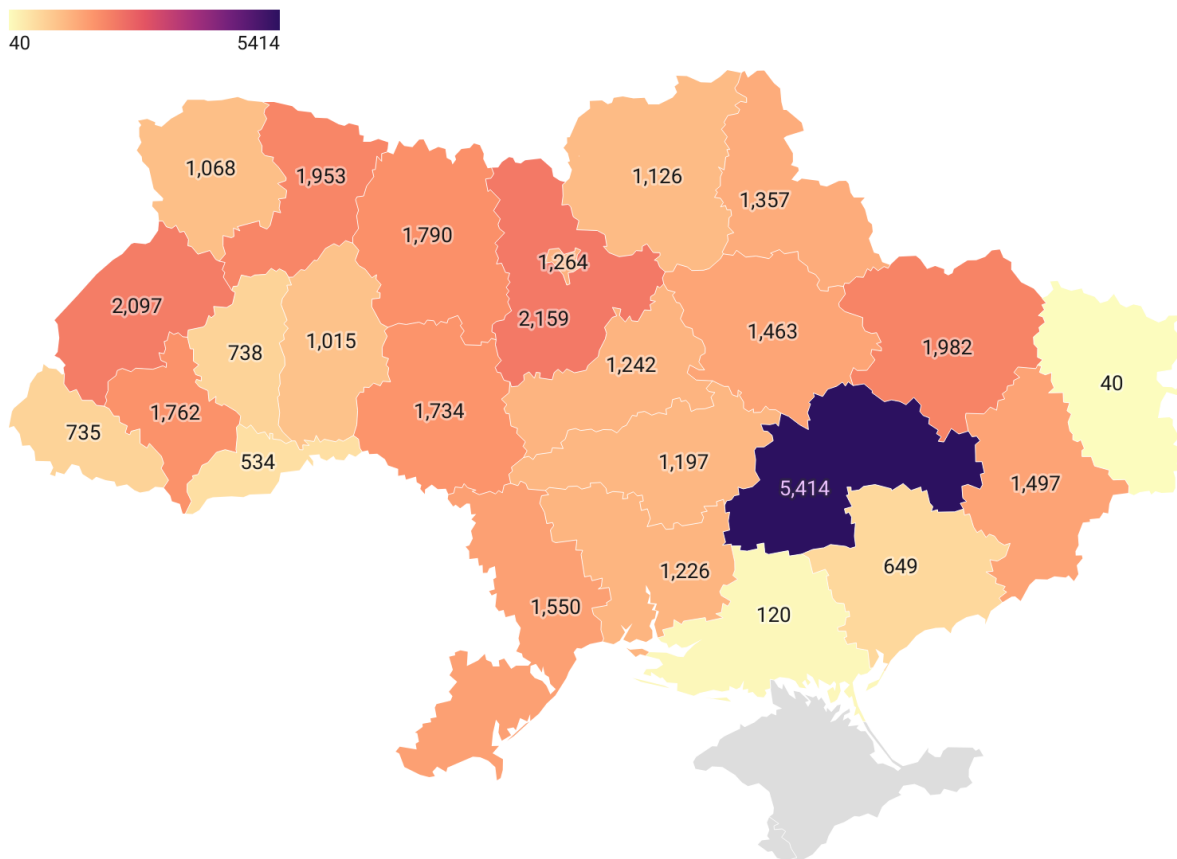
Рис.2.5 .Кількість вакансій(у тисячах) за регіонами січень-квітень 2023 року(складено автором за [19]).

Протягом січня-жовтня 2024 року за допомогою Державної служби зайнятості було працевлаштовано 215 тис. осіб., 12 тис. осіб було працевлаштовано безробітних окремих категорій за рахунок реалізації компенсаційних програм для роботодавці, 13 тис. осіб працевлаштовано внутрішньо переміщених осіб з компенсацією роботодавцям витрат на оплату праці, за 1 тис. осіб з інвалідністю надано роботодавцям компенсацію витрат на облаштування їх робочого місця [16].

Найбільша кількість працевлаштованих (рис.2.7) була у Дніпропетровській області – 19,6 тисячі осіб обл., у Львівській області – 14,1 тисяч осіб, у Харківській області – 12,9 тисяч осіб, у Полтавській області – 12,6 тисяч осіб, у Івано-Франківській області – 12,2 тисяч осіб, у Вінницькій області – 11,6 тисяч осіб.

Найменші показники працевлаштування у Луганській області – 1 тисяча осіб, у Херсонській – 1,3 тисяч осіб, у Запорізькій – 3,1 тисяч осіб.

К-ть працевлаштованих безробітних(тис.осіб) за регіонами у січні-квітні 2023 року(За даними Державного центру зайнятості)

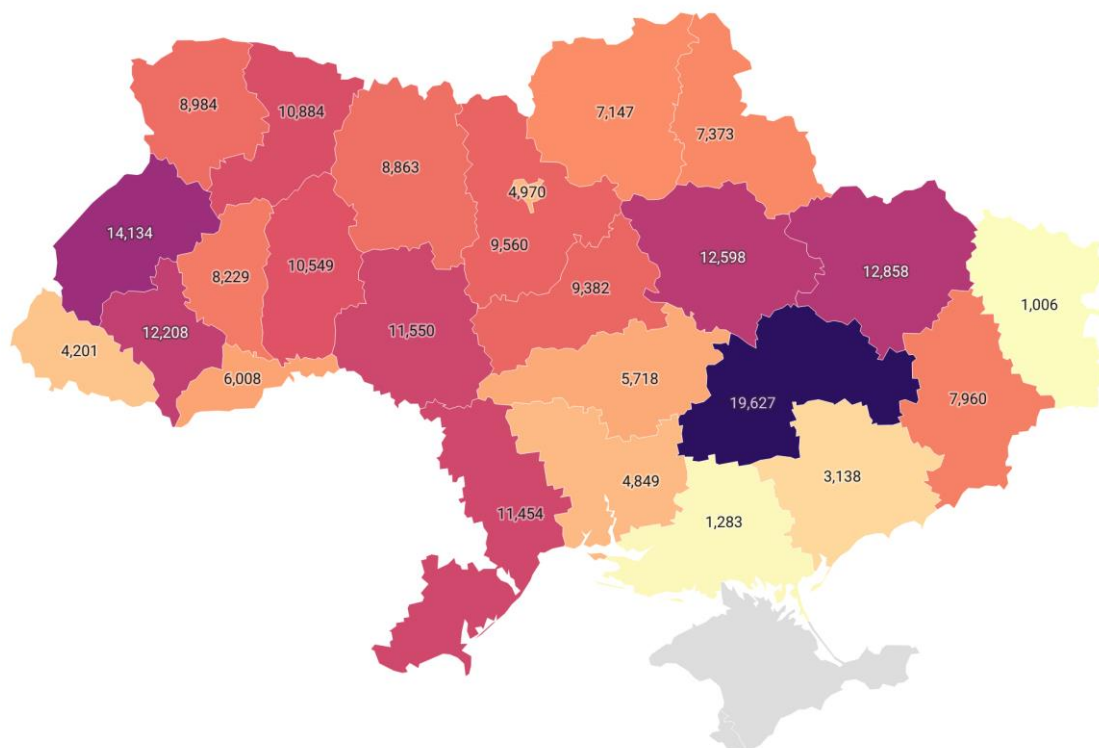

Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

Рис.2.6.Кількість працевлаштованих(тис. осіб) за регіонами у січні-квітні 2024 року(складено автором за [19]).

Кількість працевлаштованих(тис.осіб) за регіонами у січні-жовтні 2024 року(за даними Державного центру зайнятості)

1006.00 19627.00

Map: Бойко Анастасія · Created with Datawrapper

Рис.2.7.Кількість працевлаштованих(тис. осіб) за регіонами у січні-жовтні 2024 року(складено автором за [19]).

Станом на 10 вересня 2024 року один із найбільших українських онлайн-порталів з пошуку роботи та надання вакансій Work.ua виклав статистику, у якій вказав 5 областей з найбільшою кількістю вакансій у серпні та липні. Фаворитом є Київська область із значним відривом, далі Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Харківська області, остання часто конкурує із Івано-Франківською областю. Також важливо зауважити, що кількість вакансій у порівнянні із минулим роком поступово збільшується (рис.2.8).

Результати дослідження Work.ua

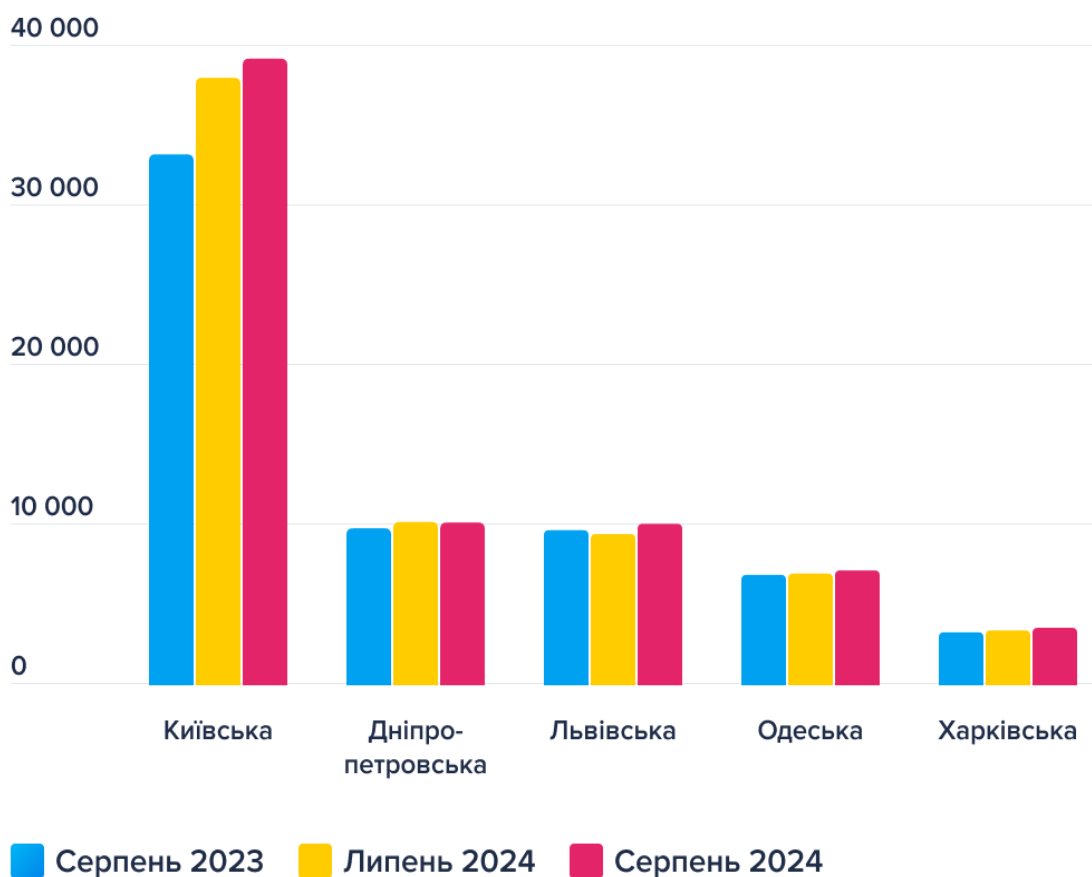

Рис. 2.8. Области з найбільшою кількістю вакансій у серпні та липні проти минулого року [21].

За даними цього ж онлайн-порталу можна проаналізувати зміну динаміки вакансій з початку 2022 року (рис. 2.9.). На початок 2022 року на порталі було зареєстровано більше 90 000 вакансій, далі ж ми спостерігаємо різке падіння до близько 10 000 вакансій, що було пов'язано із повномасштабним вторгненням, через яке економічна діяльність країни водночас призупинилась. Далі відбувалось поступове усвідомлення ситуації і відновлення ринку праці, а також поява потреби у працівниках. Вже в червні 2022 року було зареєстровано 30 000 вакансій. На початок 2023 року було зареєстровано 60 000 вакансій і показники продовжували зростати, так у травні 2023 року було досягнуто показника у 90 000 вакансій і з того моменту кількість не зменшується нижче цієї позначки, хоч і були постійні підйоми і спади протягом року.

Підприємства поступово підлаштовуються під сьогоднішні реалії і лише в 2024 році вдалось досягти тієї кількості вакансій, що були доступні у 2022 році.

Результати дослідження Work.ua

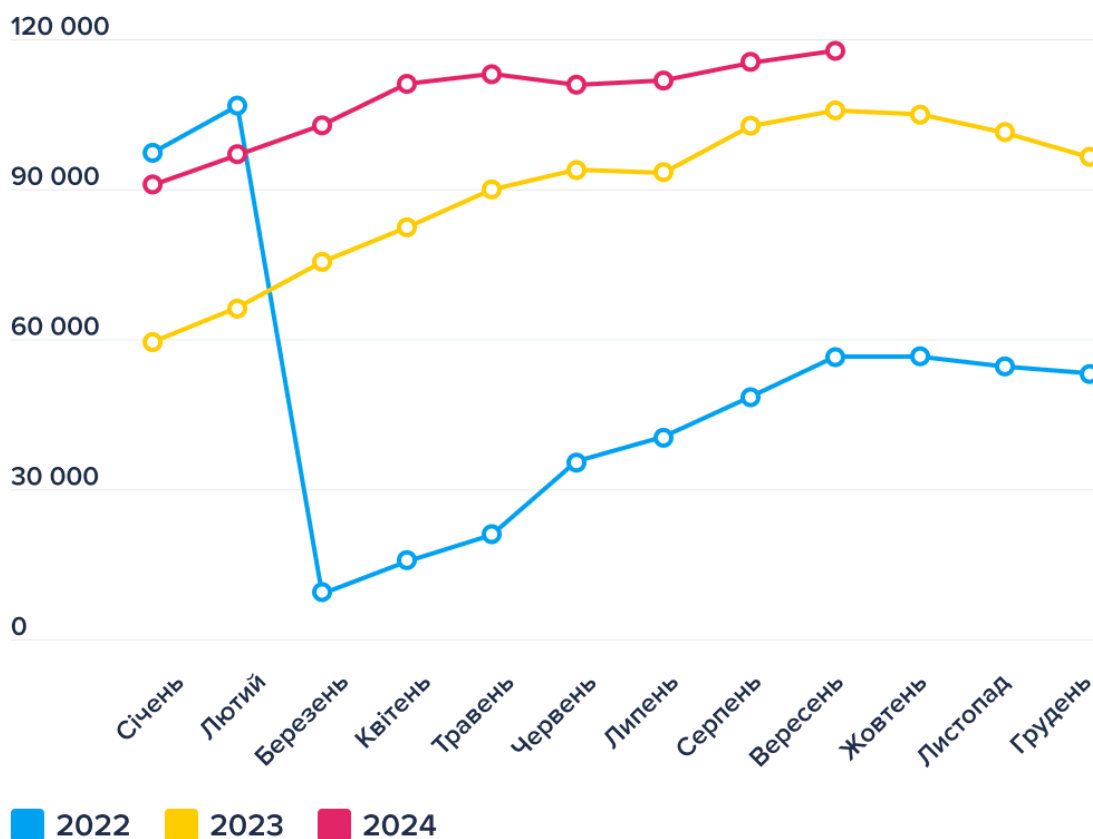

Рис. 2.9. Динаміка вакансій із січня 2022 року до вересня 2024 року [21].

На даний час структура вакансій на ринку праці у професійному розрізі суттєво не змінилася. Посилаючись на дані звіту Державного центру зайнятості України, слід відзначити, що найбільшим попит серед роботодавців на такі професії [28]:

- кваліфікованих робітників з інструментом – 19% всіх поданих вакансій (швачка, електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування, слюсар-ремонтник, слюсар-сантехнік, електрогазозварник, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, пекар, маляр);

- професіоналів – 19% (вчитель, вихователь, викладач, фармацевт, лікар загальної практики-сімейний лікар, інженер, практичний психолог);
- працівників сфери торгівлі та послуг – 15% (кухар, продавець продовольчих та непродовольчих товарів, продавець-консультант, охоронник, офіціант, молодша медична сестра, бармен, соціальний робітник, перукар);
- робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 14% (водій, токарь, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, тракторист, оператор заправних станцій, дорожній робітник, машиніст екскаватора, водій навантажувача, фрезерувальник, оператор верстатів, машиніст крана (кранівник));
- фахівців – 12% (асистент вчителя, бухгалтер, сестра медична, асистент вихователя, майстер виробничого навчання, механік, шеф-кухар, електрик дільниці).
- некваліфікованих працівників – 11% (підсобний робітник, прибиральник службових та виробничих приміщень, робітник з комплексного прибирання будинків, вантажник, дворник, укладальник-пакувальник, робітник з благоустрою, прибиральник територій, сторож).

Тож, узагальнивши все вище сказане, можна зазначити, що економічна криза, яка спричинена воєнним станом в країні, негативно впливає на ринок праці в Україні. Сьогодні існує ряд загроз на ринку праці [16]:

- Значне зростання рівня безробіття. Відповідно до даних державної служби зайнятості станом на серпень 2023 кількість безробітного населення становила 394,6 тис. зареєстрованих безробітних [21]. Потрібно відмітити, що ці дані є досить відносними, оскільки не усі громадяни після втрати робочого місця пройшли реєстрацію у центрах зайнятості [15]. Сам центр зайнятості вважає, що до них звертається близько 40% від усіх безробітних.

- Зменшення платоспроможності населення. У зв'язку з цим зменшився попит населення на товари на ринку, що в свою чергу призведе до втрати

рентабельності та закриття суб'єктів господарювання, відповідно буде ліквідовано багато робочих місць[15].

- Міграція населення (міграція кваліфікованого персоналу). Внутрішня міграції призведе до зростання конкуренції серед кандидатів на одне вакантне місце. Міграція населення за кордон призведе до втрати робітничого класу населення, що негативно вплине на ринок праці. Відповідно до статистичних даних станом на сьогодні 14,5 мільйона осіб покинуло територію України, не враховуючи того, що ще до початку війни приблизно 5,5-6 мільйона українців виїхали за кордон.

- Збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру. Значна кількість внутрішньо переміщених осіб та тих хто залишився в зонах бойових дій потребують соціальної допомоги від держави, що негативно позначається на функціонуванні та забезпеченні соціальної сфери в країні.

- Релокація підприємств за кордон. Процес переміщення виробничих потужностей за кордон вплине на скорочення робочих місць та зростання безробіття. В даний час країни Європи вводять спрощену процедуру стосовно реєстрації та ведення діяльності іноземних підприємств, а також сформовано спрощену систему працевлаштування іноземців.

Отже, ринок праці сьогодні зазнав суттєвих змін по усіх елементах своєї структури. Така динаміка негативно позначиться на розвиток ринку праці в подальшому. Дисбаланс та хаотичне переміщення виробничих потужностей підприємств може спровокувати негативні зміни на регіональних ринках, що в свою чергу призведе до нестабільності на локальних ринках.

Україна з 2022 року зазнає постійних людських втрат у вигляді міграції і смерті, що в свою чергу відображається на ринку праці. Тому ситуація є досить складною та потребує значної уваги зі сторони органів державної та виконавчої влади.

Найжахливішим є те, що велика кількість дослідників сходяться у думці, якщо війна буде припинена завтра, то руйнування, які вже було завдано країні є

настільки масштабними, що знадобиться не один рік для відновлення та відбудови. Саме тому важливо мати програми для відбудови країни, створення умов для повернення працездатного населення, для покращення умов праці, відновлення втрачених позицій і т.д. у післявоєнний час.

2.2. Географічний аналіз зайнятості населення в умовах війни.

Розвиток ринку праці в Україні в умовах війни характеризується значним рівнем безробіття та існуванням кадрового дисбалансу по всій країні. У січні-серпні 2023 року за даними Державної служби в Україні 394,6 тис. зареєстрованих безробітних. Із них отримують допомогу 254,6 тис. осіб (Таб.2.3.).

Таблиця 2.3.

**Характеристика безробіття в Україні станом на 1 вересня 2024 року
[21].**

Ознака	Категорія	% у загальній кількості безробітних
За статтю:	Чоловіки	28%
	Жінки	72%
За віковими групами	у віці до 35 років	23%
	у віці від 35 до 44 років;	29%
	у віці від 45 до 55 років	28%
	у віці понад 55 років	20%
За освітою:	вища освіта	44%
	професійно-технічна освіта	36%
	загальна середня освіта	20%
За видами економічної діяльності:	були зайняті у сфері торгівлі	20%
	були зайняті у переробній промисловості	16%
	були зайняті у сільському, лісовому та рибному господарстві	15%
	були зайняті у державному управлінні, були зайняті обороні, обов'язковому соціальному страхуванні	13%
За професійними групами:	сфера торгівлі та послуг	21%
	представники найпростіших професій	17%
	з обслуговування, експлуатації устаткування та машин	12%
	фахівці	10%
	кваліфіковані робітники з інструментом	10%
	службовці та керівники	9%
	професіонали	8%

На українському ринку праці зберігається досить високий рівень безробіття, у тому числі структурного, що насамперед пов'язано зі стрімкими змінами на ринку праці та складним адаптивним рівнем населення. Так дослідницька агенція «Info Sapiens» вказує, що безробіття у I півріччі 2024 р. коливався в межах 20,9 % – 13,1 % [18].

Станом на 1 вересня 2023 року середня заробітна плата у вакансіях, які містяться у базі даних Державної служби зайнятості, становила 11 тис. грн. Зокрема, серед видів економічної діяльності найвищою заробітна плата була у сфері фінансів та страхової діяльності (21,7 тис. грн), у державному управлінні й обороні (14,3 тис. грн), у будівництві (13,6 тис. грн.), у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (12,5 тис. грн), у сфері інформації та телекомунікацій (12,5 тис. грн), у сфері водопостачання; каналізації, поводження з відходами (12,3 тис. грн), у закладах охорони здоров'я (11,9 тис. грн), у переробній промисловості (11,9 тис. грн), у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (11,8 тис. грн) [28].

Станом на червень 2024 року середня заробітна плата за даними Державного центру статистики становила 19 927 грн. Найвища середня заробітна (Рис.2.10.) плата зафіксована у сфері інформації та телекомунікацій (49,8 тис. грн), у сфері фінансів та страхової діяльності (39,5 тис. грн), авіаційний транспорт (38,9 тис. грн), професійна, наукова та технічна діяльність(27,3 тис.грн), у водному транспорті(25,8 тис. грн), у державному управлінні й обороні (25, 3 тис. грн), у оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів(23,5 тис. грн), у складському господарстві та допоміжній діяльності у сфері транспорту(22,2 тис. грн).

Найменша середня заробітна плата у функціонуванні бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури(11,9 тис. грн), у сфері творчості, мистецтва та розваг(12,1 тис. грн), у освіті (13,8 тис. грн), у поштової та кар'єрній діяльності(14,9 тис. грн).

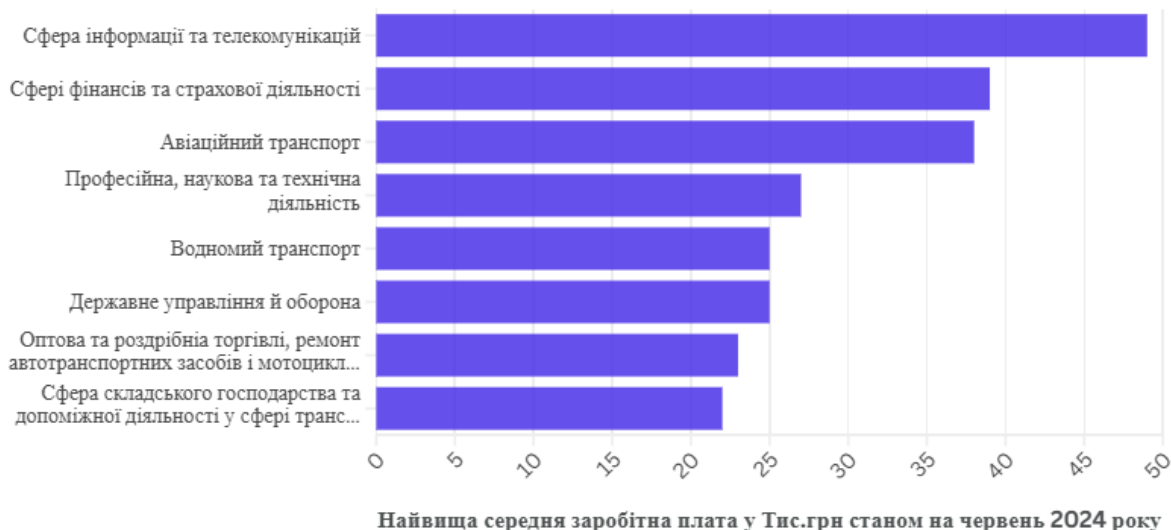

Рис. 2.10. Найвища середня заробітна плата на червень 2024 року (складено автором за [18]).

Українська онлайн-платформа з пошуку роботи Work.ua демонструє нам, що за останні 3 роки рівень середньої заробітної плати виріс на 47%, за їх інформацією середня заробітна плата на листопад 2024 становить 22 000 гривень (*Рис. 2.11.*).

На цьому ж сайті протягом останніх 3 місяців українці розмістили 384 165 резюме. Середня заробітна плата, яку вказують в резюме в Україні становить 20 000 грн.

Найбільш частими за пропозиціями на ринку працевлаштування є:

- виробничі;
- робочі професії;
- сфера обслуговування;
- будівництво;
- транспорт і логістика.

Державний центр зайнятості також надав перелік професій, які будуть затребувані в Україні після війни. Вони вважають, що частина професій, які є популярними на сьогодні, в той момент втратять свою актуальність, а найбільш потрібними стануть саме ті, хто буде відбудовувати країну[18]:

1. Будівельники, архітектори, зварювальники, маляри, слюсарі, електрики, облицювальники;
2. Інженери;
3. Транспорт і логістика;
4. Менеджери з продажу, маркетингологи.
5. Енергетики;
6. Програмісти;
7. Психологи;
8. Правоохоронці;
9. Лікарі.

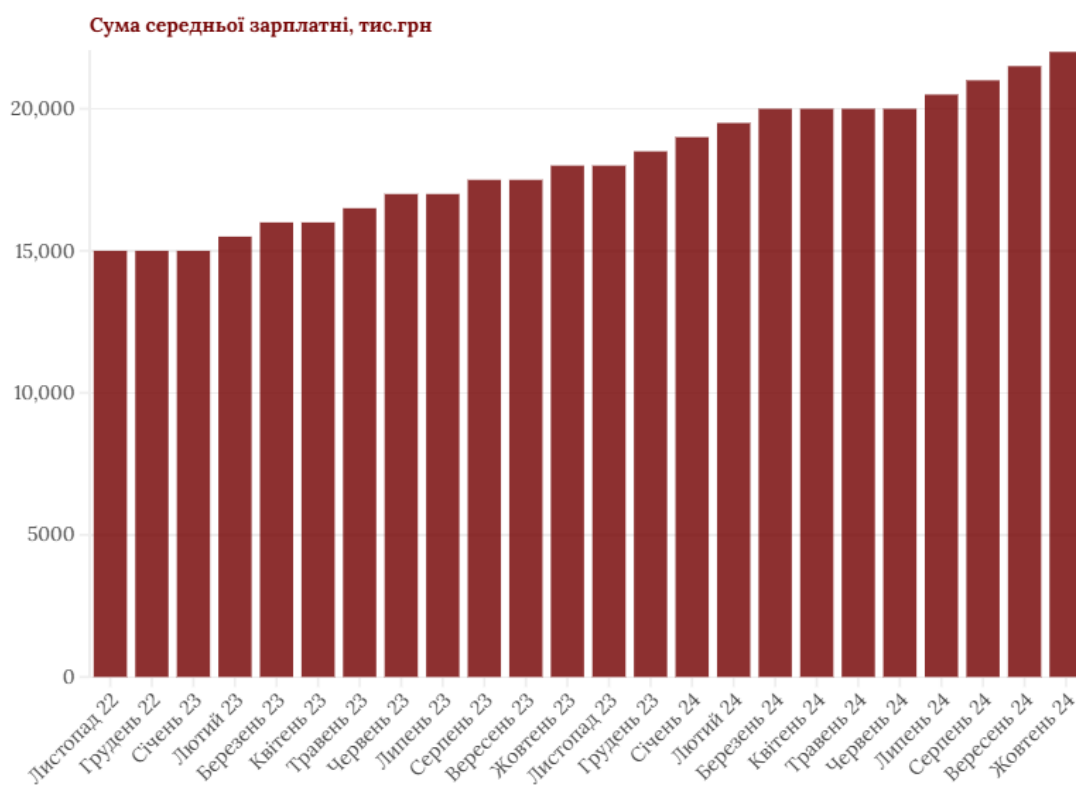

Рис. 2.11. Зміна середньої заробітної з листопада 2022 року по жовтень 2024 рік (складено автором за [16]).

Постійний дефіцит кадрів призвів до того, що підприємства почали залучати ті групи населення, які раніше не були так представлені на ринку праці. Новий розвиток отримали роботи у дистанційному режимі, що на сьогодні мають велику

популярність та зручність для працівників. Також почав збільшуватись показник найму жінок.

Через мобілізацію чоловіків спостерігається дефіцит робітників серед професій, які раніше вважались «чоловічими». Так за даними Державної служби зайнятості, протягом січня-жовтня 2024 року сотні жінок було влаштовано на ці місця. Однак дана тенденція поки не є масовим явищем.

18 вересня 2024 року було розпочато інформаційну компанію «Звісно, зможеш!», мета якої є подолання гендерних стереотипів щодо професійного розвитку жінок, привернути увагу до різниці в оплаті праці за гендерами, а також для заклику суспільства підтримувати жінок у їх прагненні будувати кар'єру в будь якій-сфері. Дана компанія була втілена разом з Міністерством економіки, ООН Жінки, уряду Швеції та першої Леді.

За підрахунками, з січня до жовтня 2024 року жінки влаштувалися на такі посади[3]:

- 254 жінки працевлаштувалися за професією верстатник деревообробних верстатів;
- 185 жінок – машиніст насосних установок;
- 86 жінок – машиніст крана;
- 86 жінок – слюсар з механоскладальних робіт;
- 75 жінок – водій;
- 63 жінки – вантажник;
- 63 жінки – електрик;
- 53 жінки – оператор верстатів з програмним керуванням;
- 44 жінки – гірник;
- 34 жінки – машиніст підземних установок;
- 22 жінки – машиніст крана металургійного виробництва;
- 20 жінок – водій навантажувача.

В той же час актуальним залишається проблема низьких показників працевлаштованості серед молоді, так станом на червень 2024 року –35 % становили особи віком до 25 років та 24 % – віком 25–34 роки (рис.2.12).

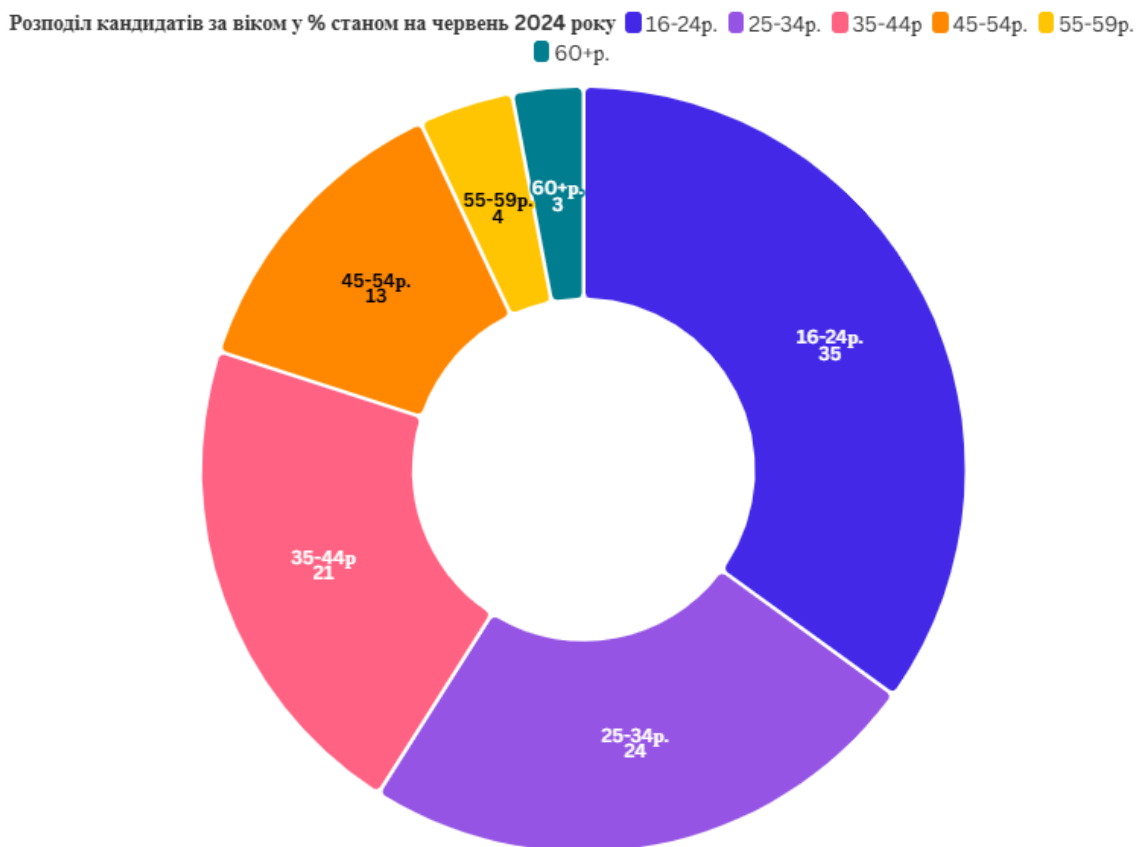

Рис.2.12. Розподіл кандидатів за віком у % станом на червень 2024 року (складено автором за [16])

Тому важливим завданням є підвищити рівень зайнятості молоді. Адже саме ця вікова категорія має найбільший потенціал до працездатності, більш гнучка і сприятлива до змін, має високу мотивацію через навчання нового та отримання власного доходу, прагне професійного зростання – це в свою чергу допомагає економічному зростанню та укріплює соціальну стабільність держави. Важливо своєчасно ввести активну політику зайнятості в воєнний і післявоєнний період, що буде направлена на молодь та їх підвищення рівня зайнятості.

Для цього потрібно забезпечувати молодь їх першими робочими місцями, бо сьогодні важко влаштуватись без досвіду роботи, потрібно прикласти не малих зусиль для успіху; поширювати гнучкі форми зайнятості, що більше подобаються

молоді; заохочувати роботодавців до наймання молодих робітників, введення за це різноманітних пільг; оновлення програм професійної перепідготовки і підготовки кадрів; підтримка державою молодіжних підприємницьких ініціатив, що будуть призводити до зменшення кількості безробітних і трудових мігрантів.

Висновки до розділу 2

Отже, внаслідок військових дій на ринку праці в Україні відбулися негативні зміни, а саме: втрата та пошкодження виробничих активів та збільшення вразливості працівників; зміна структури робочої сили; вичерпання фінансових можливостей бізнесу; зміна регіональної структури. Релокація підприємств та бізнесу, а також вимушена міграція призвели до змін у структурі ринку праці, а саме змінилася структура пропозицій та насиченості фахівцями у розрізі регіонів. Відбулося скорочення робочих місць у регіонах та зросла конкуренція на вакантне робоче місце.

Значне переміщення підприємств, внутрішньої та зовнішня міграція фахівців призвело до зменшення показника зайнятості населення по всій Україні та збільшення кількості безробітних у професійному розрізі. Відбувається перевантаження західних областей України .

Протягом січня-жовтня 2024 року за допомогою Державної служби зайнятості всього було працевлаштовано 215 тис. осіб. 12 тис. осіб було працевлаштовано безробітних окремих категорій, 13 тис. осіб працевлаштовано внутрішньо переміщених осіб з компенсацією роботодавцям витрат на оплату праці, за 1 тис. осіб з інвалідністю надано роботодавцям компенсацію витрат на облаштування їх робочого місця.

Фаворитами за вакансіями є Київська область із значним відривом, далі Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Харківська області, остання часто конкурує із Івано-Франківською областю.

У січні-серпні 2023 року Державна служба зайнятості у своєму звіті повідомила про заплановане масове вивільнення 49,0 тис. працівників, (дані за

січень-серпень 2022 року – 49,6 тис. осіб) [20]. Що говорить про тенденції зменшення кількості вивільнених працівників.

На сьогодні в Україні попит є більшим ніж пропозиція. **110 158** пропозицій представлено на ринку зайнятості а кількість безробітних становить **181 858**, це призводить до високої конкурентності і рівня безробіття.

Станом на червень 2024 року середня заробітна плата за даними Державного центру статистики становила 19 927 грн. Найвища середня заробітна плата зафіксована у сфері інформації та телекомунікацій (49,8 тис. грн), у сфері фінансів та страхової діяльності (39,5 тис. грн), авіаційний транспорт (38,9 тис.грн), професійна, наукова та технічна діяльність(27,3 тис.грн), у водному транспорті(25,8 тис.грн), у державному управлінні й обороні (25,3 тис. грн), у оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів(23,5 тис. грн), у складському господарстві та допоміжній діяльності у сфері транспорту (22,2 тис. грн).

Постійний дефіцит кадрів призвів до того, що підприємства почали залучати ті групи населення, які раніше не були так представлені на ринку праці. Тому роль жінок почала збільшуватися, вони поступово просуваються у професії, які раніше вважались суто «чоловічими». Якщо дані тенденції будуть продовжуватись, то жінки поступово будуть займати пусті ніші.

Негативні тенденції на ринку праці, а саме значні втрати робочої сили та високий рівень безробіття негативно вплине на процес відбудови та розвиток країни в повоєнний період. Тому розвиток та усунення негативної тенденції ринку праці має розглядатися як одна з важливих потреб післявоєнної розбудови, а основним напрямком соціальної політики має забезпечення роботою населення країни.

Центральним питанням відбудови ринку праці має бути збільшення рівня зайнятості та розробка короткострокових планів щодо релокації (переорієнтації) підприємств в повоєнний період сприятиме вирішенню основної проблеми безробіття та надлишкової робочої сили у певних регіонах. Важливим моментом у

відновлення економіки країни стане розробка спеціальної Державної програми відновлення економіки, яка буде мати соціальне спрямування на відновлення інфраструктури країн та житлового фонду.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

3.1. Методичні особливості вивчення географії зайнятості населення України в шкільному курсі «Географічний простір Землі», 11 клас (профільний рівень).

На основі аналізу шкільної програми з географії (профільний рівень), затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407, змісту навчального матеріалу курсу «Географічний простір Землі» (11 клас, профільний рівень), ми з'ясували, що курс складається із вступу і 5 розділів. На курс виділено 175 год, 5 год на тиждень.

Одним із головних компонентів програми є практична діяльність учнів, а саме проведення і представлення міні-досліджень, участь у дискусіях і круглих столах, створення проектів різного характеру, як індивідуальних так і колективних, участь у ділових іграх, написання есе, виконання творчих робіт, розв'язування задач, збір статистичної інформації, моніторингові дослідження.

Під час організації вивчення курсу важливо використовувати компетентнісний, діяльнісний практико-орієнтований та особистісно орієнтований підходи до засвоєння змісту [23].

Достатньо часу виділено для роботи з картою, статистичним даним, встановленню і аналізу причинно-наслідкових зв'язків, оцінки соціально-економічних питань.

Рекомендовано поєднувати традиційні методи навчання із сучасним освітніми технологіями – проектними, кооперативними, інформаційними, моделюючими, проблемно-пошуковими тощо.

Вчитель має певну свободу у організації навчання, програма дає право вибрати підходи до реалізації її наповнення, наприклад: добирати приклади, що будуть зрозумілі учням, перегукуватись із їх життям та регіоном проживання. Кількість годин для кожної теми є орієнтованою і її можна коригувати (в межах

виділених годин на предмет), програма передбачає години резервного часу. Ці години можна використовувати для більш детального вивчення теми, для уроків узагальнення і систематизації знань, для додаткового повторення перед контрольними і практичними роботами, для проведення екскурсій, дискусій чи дебатів тощо.

Після аналізу вимог до очікуваних результатів учнів, ми з'ясували, що автори програми виділяють:

Знаннєвий компонент – називає об'єкт дослідження, дає визначення термінів(наприклад: «зайнятість», «ринок праці», «міграція», «вимушена міграція»), називає основні компоненти вивчення або складові, розуміє закономірності(причини та наслідки), пояснює та наводить приклади явищ, комплексів, систем, процесів, знає, де на карті чи глобусі розташовані вивчені елементи і т.д.

Діяльнісний компонент – вміє класифікувати, розв'язує задачі(наприклад, на визначення сальдо міграції), характеризує процеси, використовує карту(наприклад, для визначення напрямків переміщення релокованих підприємств, показує області з сильним зростанням їх частки в економіці країни), вміє читати карту, встановлює сукупність чинників, порівнює і характеризує явища, встановлює взаємозв'язки і т.д.

Оцінно-ціннісний компонент – висловлює власні судження відносно теми, робить висновки, оцінює явища і події, оцінює практичне значення отриманої інформації, розуміє значення географічних знань для подальшого життя, пропонує способи вирішення проблем і кризових ситуацій, усвідомлює можливі загрози і т.д.

Для оцінювання навчальних досягнень учнів, розробники програми пропонують враховувати [23]:

- правильність і науковість викладення матеріалу, повноту розкриття понять і закономірностей, точність вживання географічної та картографічної термінології;

- ступінь самостійності відповіді;
- логічність, доказовість у викладенні матеріалу;
- ступінь сформованості інтелектуальних, загальноосвітніх, специфічних умінь (робота з картографічними, статистичними та іншими додатковими матеріалами).

У програмі виділяють 4 рівня знань учнів (Рис.3.1.). Варто відзначити, що тут виділяють “початковий рівень”, а не “низький”– це вже звучить краще і дає позитивний настрій на роботу, адже з початкового моменту потрібно рухатись у напрямку отримання інформації і розвитку навичок і так поступово учні в ідеалі переходять до середнього рівня. В той час як “низький рівень” має негативне забарвлення, що може сприяти відсутності бажання в учня докладати навіть мінімальних зусиль.

Рис.3.1. Рівні навчальних досягнень учнів за навчальною програмою(складено автором за [23])

Кожен із рівнів навчальних досягнень учнів має власну характеристику того, що повинен вміти і знати учень\учениця (табл.3.1.).

Таблиця 3.1.

Характеристика рівнів навчальних досягнень учнів за навчальною програмою [51]

Рівень	Характеристика	Приклад
<i>Початковий рівень</i>	Характеризується фрагментарним володінням учнем навчальним матеріалом. Учень може розпізнавати окремі географічні об'єкти, намагається дати їм визначення, за допомогою вчителя знаходить їх на карті.	Оцінюється у 1-3 бали. Відповідає на питання, що потребують простих відповідей у вигляді “так”, “ні”. Більша частина відповідей дається за допомогою вчителя і є нечіткими, уривчастими. Роботи виконуються під чіткими вказівками і після детального інструктажу.
<i>Середній рівень</i>	Передбачає, що учень може відтворити (повторити) інформацію, тобто володіє знаннями-копіями. Він розуміє основний матеріал, за допомогою вчителя визначає поняття і закономірності, частково пояснює взаємозв'язки у природі та суспільстві, використовує картографічний матеріал. Під час виконання практичних робіт правильно використовує джерела знань. Спостерігаючи за природними і суспільними явищами, розрізняє лише окремі їх особливості.	Оцінюється у 4-6 балів. Може дати визначення термінів “зайнятість населення”, “безробіття”, “ринок праці” з допомогою вчителя. Під час відповідей намагається користуватись картою, окрім визначення основних понять може назвати їх основні складові. Фіксує факти, однак не аналізує їх. Прості завдання виконує самостійно, у складних потребує допомоги вчителя.
<i>Достатній рівень</i>	Передбачає, що учень достатньо володіє програмовим навчальним матеріалом, самостійно виправляє допущені помилки, підтверджує свої знання відповідними аргументами, здатний застосовувати здобуті знання на практиці, правильно добирає необхідні джерела знань для розв'язання проблем у типових ситуаціях, здатний вести спостереження за природними і суспільними явищами.	Оцінюється у 7-9 балів. Має цілісне уявлення про такі суспільно-економічні явища, як “зайнятість”, “релокація підприємств”, “вивільнення працівників”. Самостійно знаходить об'єкти на карті, знає номенклатуру із обов'язкового переліку, вміє розв'язувати проблемні питання.

<p><i>Високий рівень</i></p>	<p>Передбачає вичерпну, правильну відповідь, повне розкриття змісту понять, закономірностей і географічних взаємозв'язків, підтвердження їх прикладами. Учень грамотно і творчо використовує картографічні матеріали й інші джерела знань, вміє робити висновки й узагальнення на основі практичної діяльності; здійснює спостереження за природними і суспільними явищами, правильно оформляє та аналізує їх результати, виступає з доповідями, захищає власні проекти.</p>	<p>Оцінюється у 10-12 балів. Крім вищеперерахованого чітко володіє інформацією, розуміє сучасну картину світу та актуальну інформацію з теми, вміє працювати із додатковою літературою, яку дав вчитель або учень сам знайшов, робить висновки, чітко аргументує причини виникнення негативних тенденцій на ринку праці, пояснює вплив війни на зайнятість населення, пропонує власні вирішення даних труднощів, моделює можливі подальші тенденції, активно вступає у обговорення та дискусії. Володіє картографічним матеріалом(основним і додатковим) і творчо його використовує. проявляє ініціативу для отримання додаткових знань.</p>
------------------------------	--	--

На основі вимог щодо вивчення географії в старшій профільній школі визначених програмою, виходячи із цілей, змісту навчання, з урахуванням державних стандартів освіти, сучасних педагогічних підходів і потреб суспільства, нами були розроблені рекомендації щодо вивчення географії зайнятості населення України в шкільному курсі «Географічний простір Землі» в 11 класі профільного рівня.

При підготовці до уроку географії у профільній старшій школі вчитель має керуватися основними компетентностями – знання, уміння і адекватне\справедливе оцінювання.

Вивчення географії зайнятості населення України в 11 класі має скерувати учнів до розуміння сучасних подій, формувати в учнів уявлень про соціально-економічні процеси і їх географічне поширення, а також надати практичних навичок аналізу і використання географічної інформації. Це в свою чергу потребує, щоб вчитель використовував різні види практичної діяльності та особливі методичні підходи.

Для обраної теми можна використовувати проблемно-орієнтований підхід у навчанні. Постановка проблемних питань, різноманітні дискусії і дебати допоможуть учням використовувати отриману інформацію на практиці, а також критично мислити і шукати аргументи для підкріплення власної думки.

В 11 класі профільного рівня з географії велику роль відіграє практичний компонент, не варто про це забувати і важливо підібрати різноманітні види діяльності для постійного зацікавлення учнів у докладанні зусиль. Робота з картами – аналіз тематичних карт, створення карт на основі отриманих актуальних даних, порівняння картографічного матеріалу, відстеження тенденцій. Моделювання – пропонуємо учням створити ігрову ситуацію, у якій вони, наприклад, спочатку будуть виступати у ролі «зайнятого населення», а потім у ролі «безробітних» у пошуках роботи, розберемо всі кроки, які варто зробити людині у таких ситуаціях. Використання цифрових інструментів – використання достовірних сайтів для пошуку статистичної інформації, інформації про тенденції чи вивчення географічних закономірностей різних явищ. Цікавим варіантом є проектна діяльність – виконання учнями дослідницьких проектів, можна об'єднувати їх у групи чи давати для індивідуального опрацювання, часові рамки також можуть відрізнятися (на наступний урок чи на момент завершення теми). Презентувати такі проекти можна у вигляді презентацій, відео- і фото-матеріалів, таблиць, діаграм і т.д., якщо вчитель бачить конкретну картину захисту, то він має надати приклад або чіткий план. При можливості влаштовувати екскурсії на місцеві підприємства для ознайомлення з ними і з їх роллю у зайнятості регіону. Творчі завдання – написання есе («Професії, що зникнуть у вашому регіоні», «Виклики для майбутніх працівників», «Як підвищити рівень зайнятості у регіоні?»), створення квестів, підготовка презентацій.

Оцінювання результатів навчання учнів може мати різні види від самостійних, практичних, контрольних робіт і тестів, що вже звичні для багатьох, до створення і захистів проектів, написання рефератів і есе.

Такі різноманітні методичні рекомендації вивчення географії зайнятості населення України у курсі «Географічний простір Землі» для 11 класів профільного рівня потрібні для розвитку аналітичного мислення, формування практичних навичок та використання інформації у повсякденному житті, на інших уроках. Використання різноманітних методів робить навчання практично орієнтованим та більш цікавим для старшокласників, їм не достатньо просто отримувати інформацію, їх потрібно зацікавити. Однак, не варто в один урок намагатись вмістити всі види діяльності одразу, це може зробити урок перевантаженим або не вистачить часу для виконання усього запланованого через великий об'єм.

3.2. Методичні розробки уроків та позакласних заходів з теми:

«Демографічні процеси в Україні»(11 клас, профільний рівень)

Методичні розробки уроків представлені в Додатках (додаток А, додаток Б, додаток В).

Висновки до розділу 3

В третьому розділі нами було проаналізовано базові документи, що регламентують вивчення географії в 11 класі профільного рівня у курсі «Географічний простір Землі», вивчено можливості вивчення теми в даному шкільному курсі, а саме у третьому розділі “Загальні суспільно-економічні закономірності світу” у рамках другої теми “Демографічні процеси у світосистемі” на прикладі України.

Нами було запропоновано методичні поради, щодо використання певних методів при вивченні теми, що має посприяти її кращому розумінню та засвоєнню учнями.

В роботі розроблено уроки з географії для учнів 11 класу до розділу «Демографічні процеси у світосистемі» з таких тем як: «Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України», «Узагальнення і систематизація знань про сучасний стан та тенденції зайнятості населення України» та практична робота з

теми «Аналіз статистичних даних зайнятості населення України. Побудова карт та діаграм». Уроки передбачали вивчення основних понять теми, основних тенденцій що простежуються, також уроки передбачали формування критичного ставлення до отриманої інформації методом постійних питань від простих до проблемних. Для кращого розуміння територіальних особливостей змін рівня зайнятості, безробіття, кількості вакансій і претендентів на них нами було розроблено картографічний матеріал для аналізу учнями. Використання таблиць сприяло аналізу даних в них, для повного закріплення учням пропонувалось розробити карти чи діаграми.

ВИСНОВКИ

Під час написання магістерської роботи ми прийшли до наступних висновків:

Поняття «ринок праці» та «зайнятість населення» в науковій літературі розглядають з різних точок зору – економічної, соціальної, географічної, соціально-географічної. Вчені-дослідники не прийшли до 1 певного визначення, тому варто розглядати декілька із різним наповненням.

Дані система є досить динамічними, вони постійно коливається під дією багатьох чинників та мають високий рівень непередбачуваності. Тому їх вивчення в сучасних умовах є актуальним для учнів 11 класів.

Також ми прийшли до висновку, що під час дослідження географії зайнятості населення України найкращим варіантом буде використовувати якомога більше методів дослідження для отримання повної картини явища за різними показниками.

У другому розділі ми приділили велику увагу пошуку актуальних статистичних даних та інформації. Основними джерелами такої інформації виступали – Державна служба зайнятості та її звітна документація, офіційний сайт державної статистики України, офіційний сайт міністерства економіки України, матеріали центру економічної стратегії, матеріали дослідницької агенції «Info Sapiens», для аналітичних даних стосовно працевлаштування також звернулись до найбільшої онлайн-платформи з пошуку роботи в Україні Work.ua. , додатково постійно моніторили різні наукові видання, щоб не пропустити важливі моменти, що мали відношення до нашої теми.

Нашою метою був пошук більш свіжої інформації, її аналіз, а вже на її основі побудова картографічного матеріалу і діаграм.

Основними напрямками наших досліджень у другому розділі магістерської роботи були: 1)напрямки релокацій підприємств; 2) частка в економіці країни за областями; 3)вивільнені працівники;4)кількість вакансій за областями; 5) кількість працевлаштованих безробітних; 6) вивчення зміни динаміки кількості вакансій у

часі і за територіальним поширенням; 6) зміна заробітної плати; 7) характеристика безробіття за різними показниками.

На основі вивчення вище перерахованих напрямків був створений картографічний матеріал, діаграми та таблиці.

В третьому розділі ми сконцентрували свою увагу на методичних рекомендаціях і розробках уроків.

Плануючи уроки географії, важливо дотримуватися наступних правил: пам'ятати про важливу роль практичного компоненту, підібрати різні варіанти роботи і просити у учнів враження від обраних; проблемні питання будуть включати учнів у роботу та заохочувати їх висловити свою власну думку; працюйте з картами для кращого розуміння просторового розміщення; доцільним буде використання цифрових інструментів, сучасні 11-класники вже не уявляють життя без гаджетів, варто використовувати це на свою користь; будьте готові до питань від учнів, володійте інформацією з теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпала О. «Ринок праці» у суспільній географії / О. Безпала // Часопис соціально-економічної географії. Випуск 1. Харків, 2006. – С. 162-168.
2. Безтелесна Л. І. Державне регулювання зайнятості : підручник / Л. І. Безтелесна, Г. М. Юрчик. – Рівне : НУВГП, 2006. – 210 с.
3. Березіна А. Верстатник, тракторист, водій. Які чоловічі професії опановують жінки в Україні [Електронний ресурс] / Анна Березіна // РБК-Україна. – 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/verstatnik-traktorist-vodiy-ki-cholovichi-1730137638.html>. (дата звернення: 09.08.2024).
4. Блінов О. Нова економічна мапа. Як велике вторгнення змінило економічну мапу України [Електронний ресурс] / Олексій Блінов // Forbes Ukraine. – 2024. URL: https://toplead.com.ua/ru/get_file/id/forbes-top-lead-2023-2024.pdf. (дата звернення: 09.11.2024).
5. Волянська-Савчук Л.В., Красовский В.О. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі// Л.В. Волянська-Савчук, В.О. Красовский/ Економіка і організація управління №1 (33), 2019 – С.21-32
6. В Україні скорочується будівництво нового житла [Електронний ресурс] // Мінпром. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://minprom.ua/news/316651.html>. (дата звернення: 15.11.2024).
7. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів : навч. посібник / К. В. Мезенцев, Н. І. Мезенцева, І. О. Мостова, В. С. Сайчук. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 190 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2021/04/geografiya-prazi.pdf> (дата звернення: 11.07.2024).
8. Гринченко О. Ю. Зайнятість населення як об'єкт статистичного вивчення. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/3615/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%AE.%20%D0%97%D0%90%D0%99%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D>

[0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%9D%D0%90%D0%A1%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%9E%D0%91%27%D0%84%D0%9A%D0%A2%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%92%D0%98%D0%92%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf](#) (дата звернення: 16.10.2024).

9. Думанська І. Ю. Лекція 1. Ринок праці та зайнятість населення / І. Ю. Думанська. // Хмельницький національний університет. URL: <https://msn.khmnu.edu.ua/mod/page/view.php?id=161657> (дата звернення: 09.11.2024).

10. Зайнятість населення / М. М. Кім // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. URL: <https://esu.com.ua/article-15396> (дата звернення: 09.09.2024).

11. Закон України «Про зайнятість населення» із змінами, внесеними згідно з Законом № 3257-IX від 14.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 09.11.2024).

12. Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. – К.: Феміна, 2003. – С. 112.

13. Колот А. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини. К.: КНЕУ, 2009. 711 с.

14. Лібанова Е. М. Ринок праці : навч. посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

15. Любомудрова Н.П., Гойчук В.І. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи воєнного відтворення// Н.П. Любомудрова, В.І. Гойчук/ Економіка та суспільство, Випуск 40, 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1462/140> (дата звернення: 05.05.2024).

16. Матеріали офіційного сайту Державного центру зайнятості України – URL: <https://old.dcz.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2024).
17. Матеріали офіційного сайту Державної статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.11.2024).
18. Матеріали Дослідницької агенції Info Sapiens – URL: – Режим доступу: <https://www.sapiens.com.ua/ua/index> (дата звернення: 09.11.2024).
19. Матеріали офіційного сайту Міністерства економіки України – URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 26.11.2024).
20. Матеріали офіційного сайту Центру економічної стратегії – URL: <https://ces.org.ua/> (дата звернення: 27.10.2024).
21. Матеріали сайту з пошуку роботи Work.ua – URL: <https://www.work.ua> (дата звернення: 19.11.2024).
22. Методологічні положення класифікації та аналізу стану економічно активного населення // Державний комітет статистики України. – 2000. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2000/74/metod.htm. (дата звернення: 23.11.2024).
23. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Географія (10-11 класи)(Профільний стандарту)»: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 21.10.2024)
24. Новак, І. М. Структурні зрушення в зайнятості населення України / І. М. Новак. / Demography and Social Economy. 2015. № 3. С. 185-198.
25. Павлюк Т. І. Ринок праці: теорія, методологія, практика: монографія / Т.І. Павлюк – Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. – 212 с.
26. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році .наказ Міністерства освіти і науки України від 12.09.2023 №1/13749-23.URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 04.08.2024).
27. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення: [науково-аналітична монографія] / В. В. Онікієнко –

К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. – 456 с.

28. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у січні-серпні 2023 року. Державна служба зайнятості України : URL:https://old.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/08_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023_0.pdf (дата звернення: 10.10.2024).

29. Ситуація на ринку праці та діяльності державної служби зайнятості у січні-березні 2023 року/ Інфографіка та публікації Державної служби зайнятості. – URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67> (дата звернення: 03.09.2024).

30. Слуцький Б. Реолокація бізнесу в Україні: скільки підприємств вже відновили роботу в безпечних регіонах// Б. Слуцький/ Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/relokaciya-biznesu-v-ukrajini-skilki-pidpriyemstv-vzhe-vidnovili-robotu-v-bezpechnih-regionah-12023871.html> (дата звернення: 09.07.2024).

31. Судаков М., Лісогор Л. Ринок праці УКРАЇНИ 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. 2023. 167 с. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (дата звернення: 09.11.2024).

32. Український ринок праці: імперативи та можливості змін: колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. І. Л. Петрової, к.е.н. В. В. Близнюк. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України» «К», 2018. – 356 с. – URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/306.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

33. Цевух Ю. О. Ринок праці, міграція та соціально-економічний розвиток Європейського Союзу та України: навч.-метод. посіб. / Ю. О. Цевух. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. – 140 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Урок 1

Розділ IV. Суспільна географія держави (на прикладі України)

Тема 2. Населення України

Тема: Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України

Мета: поглибити знання учнів 11 класу про зайнятість населення на прикладі України, ознайомитись із сучасним станом та тенденціями, формувати в учнів уміння критично мислити та аналізувати отриману інформацію, сприяти висловлюванню власної думки учнями

Обладнання: презентація, ноутбук, мультимедійний проєктор.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Посилання на презентацію:

https://www.canva.com/design/DAGXhWLDSSY/9ShhW93SrAmW4AXG6vjX1A/view?utm_content=DAGXhWLDSSY&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor

Хід уроку

I. Організаційний момент

- Привітання
- Перевірка присутності учнів на уроці та їх готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок учнів.

Вчитель. Перш ніж розпочати сьогоднішній урок нам потрібно дізнатись тему уроку. Зверніть увагу на слайд, там буде невеличка підказка для вас(слайд 2). Які асоціації приходять вам на думку?

Правильно, всі ці зображення об'єднує поняття «зайнятість населення». Даний термін не є для вас новим, ви вже його вивчали. Тому пропоную вам разом заповнити асоціативну хмаринку слів. Пропоную не радитись між собою для цікавішого ефекту, побачимо чи є спільні асоціації. Кожен може написати до 5 прикладів.

Зайти можна по QR-коду на слайді чи за посиланням, що я надіслала у групу(<https://www.menti.com/alcg6mdevao9>)

Рис.3.2. QR-код для створення асоціативної хмаринки

Тепер, коли всі закінчили, ми можемо поглянути на кінцевий результат і обговорити його. Пропоную спочатку обговорити ті асоціації, що є найчастішими, а потім вибрати декілька одиничних варіантів.

Що ж у нас вийшли цікаві асоціації і змістовні пояснення до них. Готуючись до уроку, я також обрала кілька тверджень для визначення поняття(слайд№4).Настав час поглибити ваші знання на прикладі України. Тож, тема сьогоднішнього уроку «Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України». Сьогодні ми з вами поринемо у більш теоретичну складову, а на наступному уроці у практичну, щоб не перевантажувати вас і детально розібрати дану тему.

Міні-опитування:

Що таке ринок праці?

Чим зайнятість відрізняється від безробіття?

Які основні форми зайнятості ви знаєте?

III. Мотивація пізнавальної діяльності учнів.

За попередні роки ви вже вивчали такі явища, як: «зайнятість», «безробіття», «ринок праці», розбирали їх форми та причини виникнення. Сьогодні ми з вами будемо розбирати зайнятість населення в Україні під час війни. Ринок праці у

мирний час постійно змінюється, одні професії зникають, в той час як інші набирають популярність чи навіть виникають. Під час війни український ринок праці зазнав змін, став ще більш чутливим, в деяких галузях відбулось вимушене скорочення показників зайнятості, інші ж вдало адаптуються і не несуть значних втрат.

Вивчення сьогоденної теми дозволить вам зрозуміти всі зміни та дасть можливість адаптуватись до них. А враховуючи факт того, що ви на порозі випуску і вибору навчання на майбутню професію – додаткові знання, що тільки допоможуть не будуть зайвими.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Сьогодні Україна змушена жити в новій реальності – це невизначений, тривожний, крихкий і незрозумілий світ. Через війну мільйони українців вимушено змінили місце роботи та проживання. Основною регіональною відмінністю на ринку праці є ділова активність, що характеризується співвідношенням числа безробітних та зайнятих у певному регіоні. За даною ознакою регіональні ринки поділяються на: активні, перспективні та депресивні[21].

Рис.3.3.Поділ регіональних ринків за діловою активністю(складено автором за [32])

Чи є у вас міркування стосовно характеристики кожного підвиду?

Можна сказати, що назва говорить сама за себе. Активні регіональні ринки праці – ринок праці на якому розвиток нових робочих місць відповідає пропозиції робочої сили. Перспективними регіональними ринками праці, являються перспективні регіони для розвитку продуктивних сил та рівня зайнятості.

Депресивні регіональні ринки праці характеризуються впливом робочої сили внаслідок відсутності та недостатності робочих місць в регіоні [32].

Нам з вами відомо, що активні бойові дії відбуваються на сході і півдні України. Підприємства там зазнають руйнацій чи повного знищення, люди виїждять із небезпечних територій. Власники підприємств приймають рішення переносити свої підприємства у західні області України, що є відносно безпечними.

Чи чули ви колись про «релокацію»?

Релокація – це фізичне перенесення підприємств з їх постійного місця знаходження, для збереження підприємства, його роботи та повноцінного функціонування.

Найбільші показники із перенесення підприємств до них мають – Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Хмельницька, Тернопільська області.

Зайнятість у воєнний час

Негативні наслідки війни можна побачити у всій економіці, а в зайнятості чи не найбільше. На початку воєнних дій спостерігався небувалий дисбаланс між попитом та кількістю пропозицій для працевлаштування. Навесні 2022 року різниця була сягнула п'ятикратного зменшення з боку пропозицій, це говорить про велику кількість шукачів роботи, аніж пропозицій, що були відкриті, а пропонувані робочих вакансій у 20 разів менше, ніж до війни.

Найбільше вакансій, якщо розглядати за видами економічної діяльності, налічується на підприємствах переробної промисловості, у сфері освіти, в оптовій та роздрібній торгівлі, на транспорті та пошті, у державному управлінні та обороні, у сфері охорони здоров'я та наданні соціальної допомоги.

Хвилинка на роздуми:

Поясніть, чому за видами економічної діяльності лідером є переробна промисловість?

Як пов'язаний попит у державному управлінні та обороні з поточною ситуацією в країні?

На даний час структура вакансій на ринку праці у професійному розрізі суттєво не змінилася. Варто звернутись до перевіреного джерела інформації. Так, посилаючись на дані звіту Державного центру зайнятості України слід відзначити, що найбільшим попит серед роботодавців на такі професії [28]:

- кваліфікованих робітників з інструментом – 19% всіх поданих вакансій (швачка, електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, слюсар-ремонтник, слюсар-сантехнік, електрогазозварник, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, пекар, маляр);

- професіоналів – 19% (вчитель, вихователь, викладач, фармацевт, лікар загальної практики-сімейний лікар, інженер, практичний психолог);

- працівників сфери торгівлі та послуг – 15% (кухар, продавець продовольчих та непродовольчих товарів, продавець-консультант, охоронник, офіціант, молодша медична сестра, бармен, соціальний робітник, перукар);

- робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 14% (водій, токар, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, тракторист, оператор заправних станцій, дорожній робітник, машиніст екскаватора, водій навантажувача, фрезерувальник, оператор верстатів, машиніст крана (кранівник));

- фахівців – 12% (асистент вчителя, бухгалтер, сестра медична, асистент вихователя, майстер виробничого навчання, механік, шеф-кухар, електрик дільниці).

- некваліфікованих працівників – 11% (підсобний робітник, прибиральник службових та виробничих приміщень, робітник з комплексного прибирання будинків, вантажник, двірник, укладальник-пакувальник, робітник з благоустрою, прибиральник територій, сторож).

Хвилинка на роздуми:

Які групи професій мають найбільший попит на ринку праці?

Які професії ви очікували тут побачити, але вони відсутні у списку?

Чому сформувався великий попит на кваліфікованих робітників з інструментом та на професіоналів? Чому, на вашу думку, в них однакова частка – 19%?

Як даний список груп професій відображає сучасні проблеми\тенденції ринку праці в Україні?

Чи є в цьому переліку професія, яку ви розглядаєте для себе?

Сьогодні ми маємо досить високий рівень безробіття. Так дослідницька агенція “Info Sapiens” вказує, що безробіття у I півріччі 2024 р. коливається в межах 20,9 % – 13,1%.

Зверніть увагу на слайд(№9). Державна служба статистики провела аналіз звернень із питання безробіття і оформила окремі характеристики безробітних. Серед статі за безробіттям лідирують жінки, за віковим сегментом ми спостерігаємо значне домінування осіб сектору 45+. В освіті спостерігається тенденція, що чим вище рівень освіти, тим більше показник безробіття.

На вашу думку, чому з віком росте рівень безробіття?

До економічно неактивного населення відносять пенсіонерів(за віком), які отримують пенсію і можуть вже не працювати. Однак певна їх частка все ж шукає роботу, можете пояснити чому? Працюючі пенсіонери це позитивний чи негативний показник в суспільстві?

Серед молоді актуальною проблемою є низький рівень працевлаштування. Так станом на червень 2024 року –35 % становили особи віком до 25 років та 24 % – віком 25–34 роки.

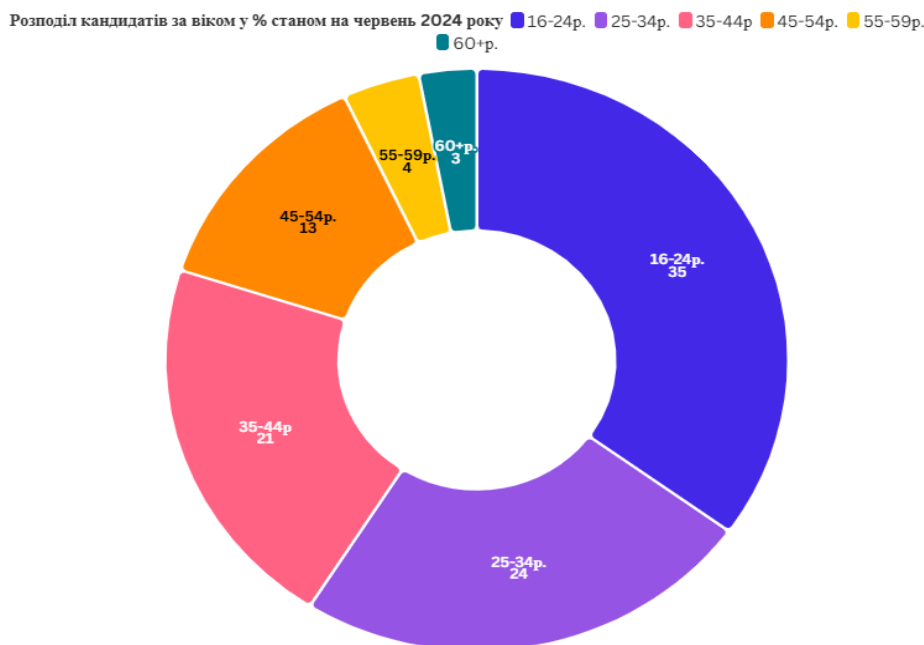
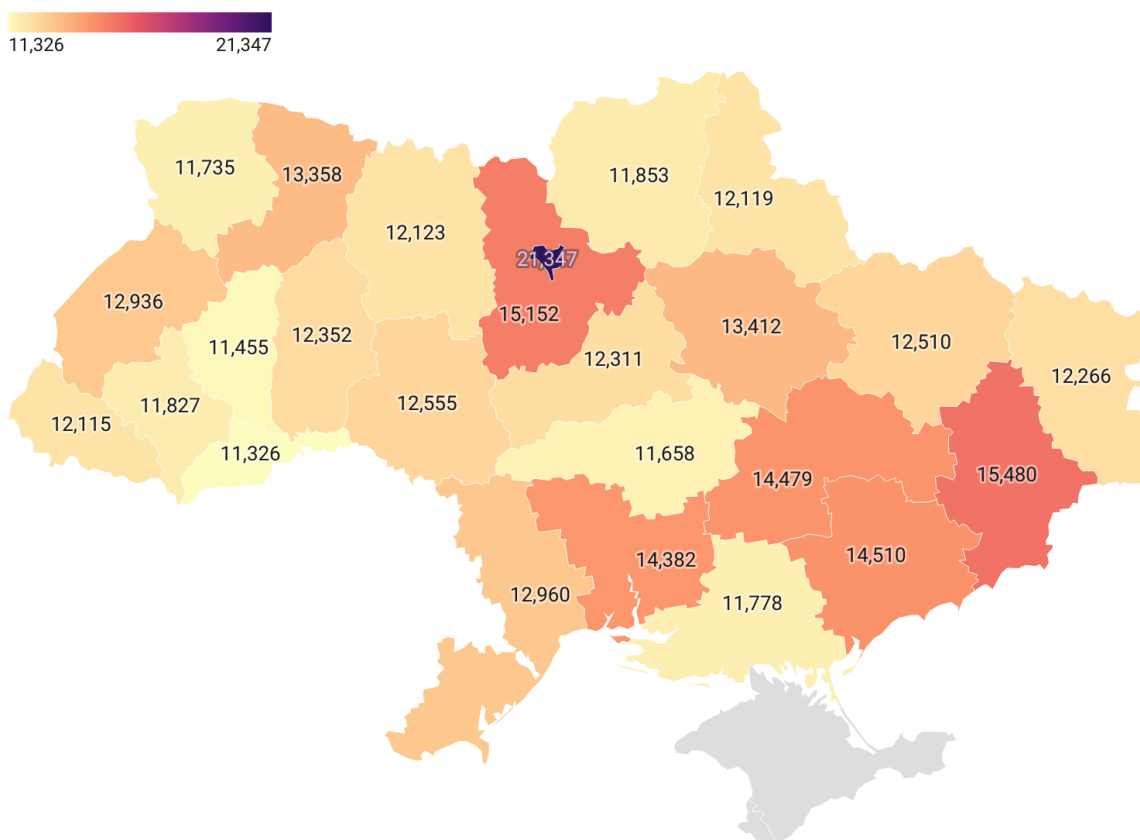

Рис.2.12.Розподіл кандидатів за віком у % станом на червень 2024 року (складено автором за [16])

Здавалось би, молодь – майбутнє України. Саме їй відбудовувати країну, прокласти курс розвитку, чому ж тоді такий низький рівень працевлаштування? Як би ви вирішили дану проблему?

Серед причин пошуку нової роботи або вибору певної вакансії кожен може виділити для себе щось пріоритетне: престижність, кар’єрний ріст, близькість роботи до місця проживання, отримання нових знань та умінь, реалізація особистих амбіцій, графік роботи і т. д. Важливим моментом майже для всіх є заробітна плата, що тільки посилилось із початком воєнних дій. На початку воєнних дій, через різке падіння кількості вакансій працівники погоджувались на меншу заробітну плату(рис.3.4), адже їм потрібно було забезпечувати себе чи родину. Поступово ринок праці адаптувався до тодішніх реалій і на 1 вересня 2023 року середня заробітна плата по Україні була 11 тис. грн., далі ця сума тільки росла, через збільшення кількості вакансій і розуміння працівників, що найкризовіший момент пройшов і немає сенсу погоджуватись на менші суми. Станом на червень 2024 року середня заробітна плата за даними Державного центру статистики становила 19 927 грн.

Середня заробітна плата по регіонах України у січні 2022

Map: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

Рис.3.4. Середня заробітна плата по регіонам України у січні 2022 року (складено автором за [17])

Найвища середня заробітна плата зафіксована у сфері інформації та телекомунікацій (49,8 тис. грн), у сфері фінансів та страхової діяльності (39,5 тис. грн), авіаційний транспорт (38,9 тис. грн), професійна, наукова та технічна діяльність (27,3 тис. грн), у водному транспорті (25,8 тис. грн), у державному управлінні й обороні (25,3 тис. грн), у оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (23,5 тис. грн), у складському господарстві та допоміжній діяльності у сфері транспорту (22,2 тис. грн).

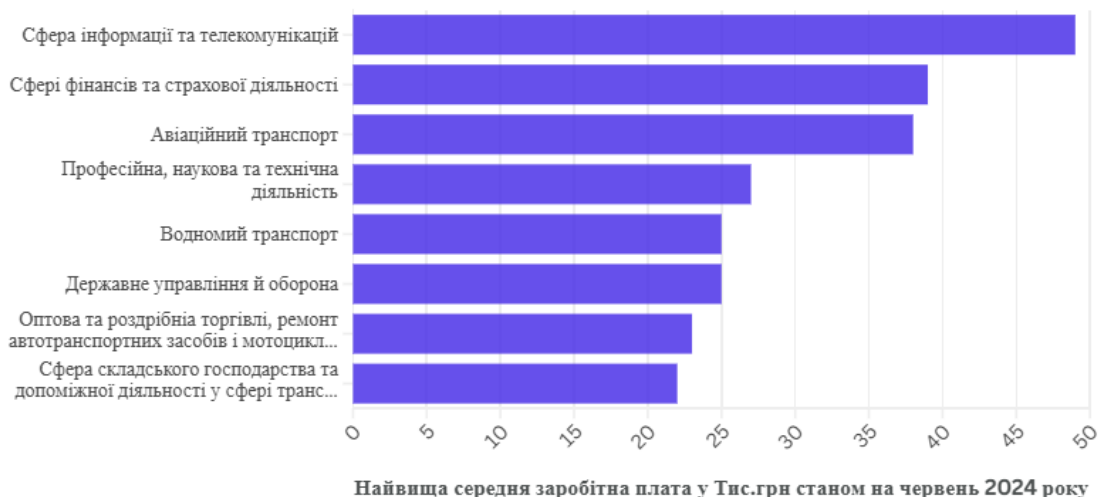

Рис. 2.10. Найвища середня заробітна плата на червень 2024 року (складено автором за [18]).

Найменша середня заробітна плата у функціонуванні бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури (11,9 тис.грн), у сфері творчості, мистецтва та розваг (12,1 тис.грн), у освіті (13,8 тис.грн), у поштовій та кар'єрній діяльності (14,9 тис.грн).

Державний центр зайнятості також надав перелік професій, які будуть затребувані в Україні після війни. Пропоную вам зіграти у “Професійне-бінго”. Вам потрібно назвати професії, що входять до переліку, коли буде звучати правильна відповідь, то я буду відкривати ячейку із нею. Потім я хочу почути пояснення вибору цієї професії, на вашу думку.

https://www.canva.com/design/DAGXsRJmsdE/Qgf60yBjioLcY3V5IC8ufQ/view?utm_content=DAGXsRJmsdE&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor

IV. Підсумки уроку

Вчитель. Що ж сьогодні ми дуже плідно працювали та вивчили багато нових фактів. Прийшов час перевірити чи всі були уважні на уроці.

Чому в західних регіонах України зростає кількість робочих місць?

Як змінювалась середня заробітна плата з початку війни?

Чому важливо розуміти сучасний стан ринку праці?

Які враження у вас склалися від уроку?

V. Домашнє завдання

1. Ознайомитись з інформацією за наступними посиланнями:

1.1. Пункт 2.3 - https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf

1.2. Стаття - <https://www.rbc.ua/rus/news/verstatnik-traktorist-vodiy-ki-cholovichi-1730137638.html>

2. Виконання одного завдання за вибором учня: написати есе на тему «Як я бачу свій внесок у відновлення економіки України?» або підготувати повідомлення з презентацією на тему «Навички(топ-10 навичок), що забезпечать успіх на ринку праці».

Урок 2

Розділ IV. Суспільна географія держави (на прикладі України)

Тема 2. Населення України

Тема: Практична робота. «Аналіз статистичних даних зайнятості населення України. Побудова карт та діаграм.»

Мета: продовжити формувати в учнів знання про сучасний стан зайнятості в Україні використання отриманих знань на практиці; розвивати інтелектуальні навички учнів, уміння аналізувати, класифікувати, порівнювати, характеризувати, створювати карти та діаграми, формувати географічний світогляд.

Обладнання: картографічний матеріал, таблиці, доступ до інтернету.

Тип уроку: практичного застосування знань, умінь і навичок .

Завдання для практичної роботи

Завдання 1. Проаналізуйте таблицю наведену нижче. Поясніть чим визкликана така зміна частки в економіці у 2023 році у порівнянні із 2021 роком. Використавши дані за 2023 рік створіть карту у Datawrapper (<https://app.datawrapper.de/>) або у зручній для вас програмі. Карту здати для оцінювання.

Таблиця 2.1.

Зміна частки в економіці країни у 2023 році у порівнянні із 2021 роком [4]).

Область України	Частка на 2021 рік	Частка на 2023 рік
Автономна республіка Крим	дані відсутні	дані відсутні
Львівська область	5,8%	6,9%
Волинська область	1,8%	2,2%
Закарпатська область	1,8%	2,1%
Рівненська область	2,1%	2,3%

Тернопільська область	1,6%	1,9%
Івано-Франківська область	2,2%	2,4%
Житомирська область	2,3%	2,6%
Хмельницька область	2,4%	2,7%
Чернівецька область	1,2%	1,3%
Вінницька область	3,0%	3,4%
Київська область	5,4%	5,7%
Чернігівська область	1,9%	2,0%
Черкаська область	2,4%	2,6%
Дніпропетровська область	9,4%	10,7%
Сумська область	2,1%	2,1%
Одеська область	5,1%	5,1%
Кіровоградська область	1,8%	1,9%
Полтавська область	3,6%	4,0%
Миколаївська область	2,3%	2,1%
Харківська область	6,3%	5,2%
Запорізька область	4,3%	3,1%
Херсонська область	1,6%	0,6%
Донецька область	4,8%	0,8%
Луганська область	1,2%	0,2%

Завдання 2. Проаналізуйте основну тенденцію, що демонструють дані таблиці. Побудуйте порівняльні діаграми за кількістю вакансій і кількістю безробітних для таких професій: «Кваліфіковані робітники з інструментом», «Працівники сфери торгівлі та послуг» і це 1 на ваш власний вибір. Проаналізуйте побудовані діаграми. Зробіть висновки.

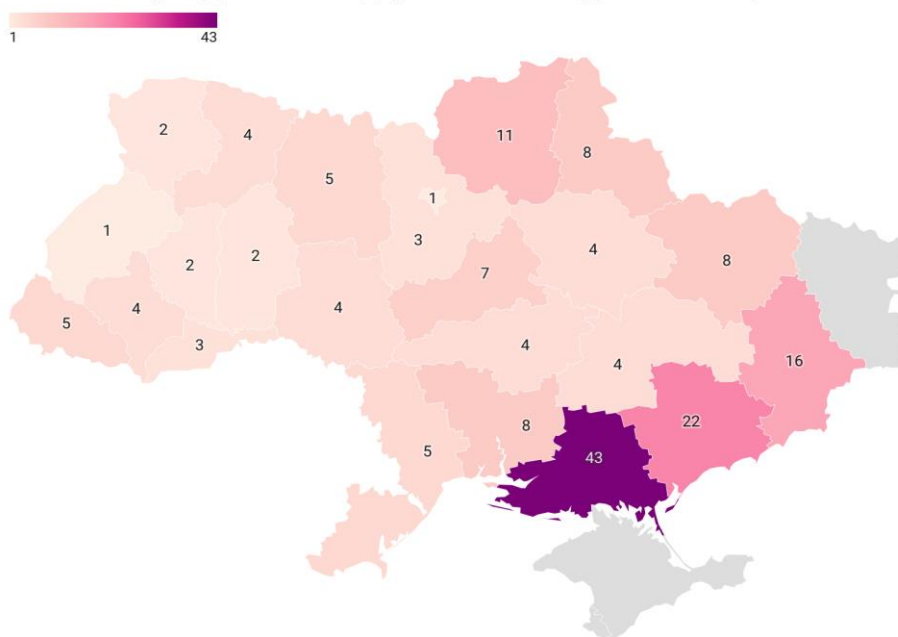
Таблиця 2.2.

Кількість вакансій та кількість зареєстрованих безробітних у професійному розрізі (станом на 1 квітня 2024 року) [16]

Назва професії	Кількість вакансій, одиниць	Кількість осіб, які мають статус безробітного
Усього	110 158	181 858
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	6 494	16 157
Професіонали	13 177	15 720
Фахівці	12 184	18 364
Технічні службовці	6 638	15 280
Працівники сфери торгівлі та послуг	19 612	43 464
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	2 713	7 942
Кваліфіковані робітники з інструментом	18 248	15 729
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	15 681	17 998
Найпростіші професії	15 411	28 325
Особи без професії	0	2 879

Завдання 3. Проаналізуйте карту «Чисельність претендентів на 1 вакансію(у особах) за регіонами у січні-квітні 2023 року». Поясніть чому у південних областях така висока конкуренція на 1 вакансію. Які заходи ви можете порадижити вжити для зменшення конкуренції за вакансій? Назвіть райони в яких знайти роботу зараз найпростіше.

Чисельність претендентів на 1 вакансію(у особах) за регіонами у січні-квітні 2023 року(за даними Державного центру зайнятості)

Мар: Бойко Анастасія • Created with Datawrapper

Рис.3.5. Чисельність претендентів на 1 вакансію(у особах) за регіонами у січні-квітні 2023 року(складено автором за [19]).

Завдання 4. За допомогою аналізу інтернет-джерел, підручників та статей заповніть таблицю «Чинники безробіття». Додайте використану літературу(посилання, файли).

Таблиця 3.1.

Чинники безробіття

Чинник безробіття	Характеристика

Завдання 5. Порівняйте дві карти, опишіть тенденції, що спостерігаються, поясніть причини таких різних показників.

Використовуючи карту «Кількість безробітних (тис. осіб) за регіонами у січні-жовтні 2024 року» заповніть таблицю «ТОП-10 областей з найбільшою чисельністю безробітних на 2024 рік». Створіть порівняльну діаграму областей, 1 з найвищим показником, 1 з найнижчим показником. Проаналізуйте і поясніть причини таких розбіжностей.

Кількість безробітних(тис.осіб) за регіонами січень-квітень 2022 року за даними Державного центру зайнятості

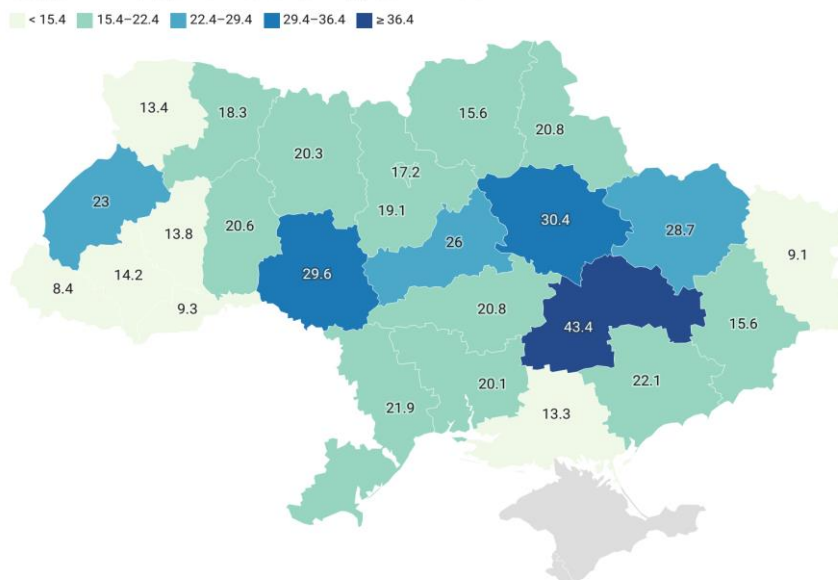

Рис.3.6.Кількість безробітних (тис. осіб) за регіонами у січні-квітні 2022 року(складено автором за [19]).

Кількість безробітних(тис.осіб) за регіонами січні-жовтні 2024 року за даними Державного центру зайнятості

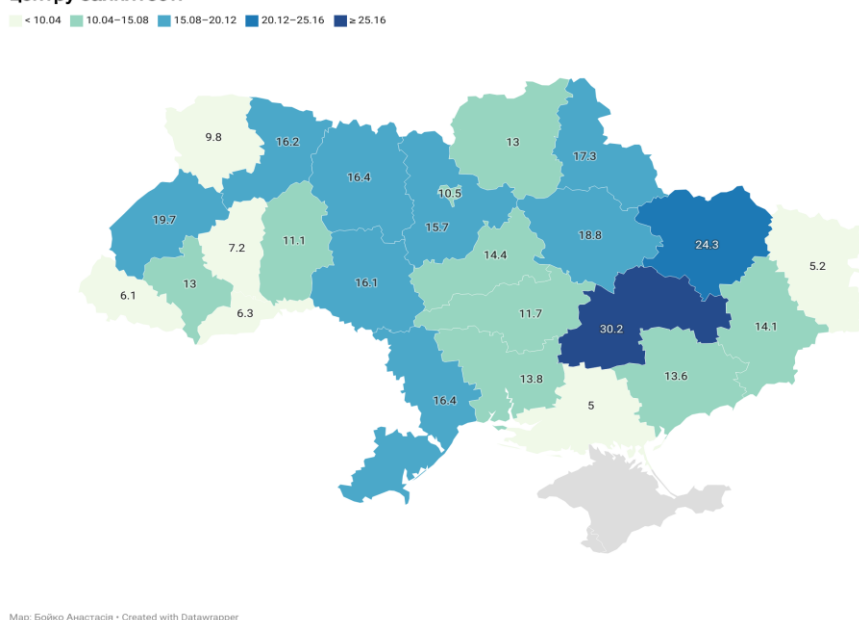

Рис.3.7.Кількість безробітних (тис. осіб) за регіонами у січні-жовтні 2024 року(складено автором за [19]).

Таблиця 3.2

ТОП-10 областей з найбільшою чисельністю безробітних на 2024 рік.

Область	Чисельність безробітного населення

Розробка 3

Розділ IV. Суспільна географія держави (на прикладі України)

Тема 2. Населення України

Тема: «Узагальнення і систематизація знань про сучасний стан та тенденції зайнятості населення України»

Мета: узагальнення та систематизація знань на тему «Сучасний стан та тенденції зайнятості населення України»; продовження розвитку географічного мислення учнів 11 класу; виховання в учнів почуття товариства, вміння роботи у колективі, вміння домовлятися із членами команди; розвиток пізнавального інтересу до предмета

Обладнання: презентація, доступ до інтернету, телефон у учнів

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань.

Посилання на презентацію:

https://www.canva.com/design/DAGXuoaVGLc/Gcv9M-LtrRegQQWzRmKmWA/view?utm_content=DAGXuoaVGLc&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor

Хід уроку

I. Організаційний момент

- кожен учень отримав онлайн квиток на урок завчасно(https://www.canva.com/design/DAGXusRJcA/fkCoJz31SFbYlbqOKI7uYw/view?utm_content=DAGXusRJcA&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor)

- привітання з учнями;
- перевірка присутності учнів;
- перевірка наявності засобів навчання;
- налаштування учнів на роботу;

II. Повідомлення теми уроку. Постановка мети і завдань уроку.

Вчитель: сьогодні наш урок пройде у незвичайній формі, однак не думайте, що це буде легко. Це буде цікаво і захоплююче! Ви готові? Точно? Давайте перевіримо вашу готовність до уроку.

Всі отримали білети? Тоді починаємо. Перше, що треба зробити – розім'ятися!

III. «ЛАНЦЮЖОК»

Вчитель ставить коротке питання першому учню – «Дайте визначення зайнятості». Перший – другому і т. д. Коли черга доходить до останнього учня, він ставить своє питання вчителю і коло замикається.

Вчитель: тепер потрібно сформувати 2 команди для початку змагань.

IV. «ВСТАНОВИ ВІДПОВІДНІСТЬ»

Настав час встановити відповідності. Працювати будемо у командах, робити потрібно швидко, адже саме перша команда отримує перемогу. Кожне правильне поєднання буде наближати вас до створення картинки. Коли учні готові починати вони переходять по посиланню(<https://learningapps.org/watch?v=p6ink7p6524>) або зчитують QR-код. Команда, що перша збирає пазл в кінці – отримує перемогу у цьому раунді.

Рис.3.8. QR-код для переходу до гри

V. «ВГАДАЙ І ПЕРЕМАГАЙ»

Вчитель: з назви ви вже напевно зрозуміли, що вам доведеться вгадувати і заробляти бали. Слухайте уважно умови раунду. Я буду описувати явище чи

називати певний факт, а ви маєте вгадати про що саме я кажу. Знаєте відповідь? Піднімайте руку, ніяких викриків. Якщо ви зробили свій хід, але відповідь є неправильною, то черга автоматично переходить до іншої команди.

1. Останні роки, вид цієї роботи набирає все більше прихильників через можливість працювати із будь якої точки світу(**Дистанційна робота**).

2. Дане явище виникає, коли навички шукача роботи не відповідають вимогам праці або потребам роботодавця(**Структурне безробіття**).

3. Сектор економіки, в якому працює найбільша кількість зайнятих в Україні(**Сфера послуг**). *Додаткова підказка: він охоплює медицину, освіту, торгівлю.*

4. Безробітні отримують нові професійні навички через курси та тренінги, в основному за підтримки держави(**Програма перекваліфікації**).

5. Війна викликала значний ріст попиту на працівників даної галузі, яка забезпечує життєво важливу підтримку армії(**Оборонна**).

6. Є працівники для яких характерне тимчасове працевлаштування на певний період, наприклад, збір урожаю(**Сезонні працівники**).

7. Явище, коли факт трудових відносин між роботодавцем і працівником приховується від держави(**Неформальна зайнятість**).

VI. “АНАГРАМА” або “МГАААНРА”

Гру достатньо відкрити на 1 телефоні у команді. Скануйте QR-код для переходу до гри чи переходьте за посиланням <https://wordwall.net/uk/resource/82838216>. Вам потрібно розшифрувати 15 слів, пам’ятайте, що в першу чергу ми оцінюємо правильність, а вже потім швидкість.

Рис.3.9. QR-код для переходу до гри

VII. “КРОСВОРД”

Тепер на вас чекає нове завдання. Команди мають заповнити кросворд відповідями на питання. Пам’ятайте спочатку правильність, а вже потім швидкість.

По горизонталі:

4. Економічна система, що забезпечує створення та розподіл робочих місць.
8. Людина, яка надає роботу іншим.
9. Документ, що підтверджує договір між роботодавцем і працівником.
10. Людина, яка шукає працівників для своєї компанії.
11. Безробіття, пов’язане з економічним циклом.
12. Винагорода за виконану роботу, яка залежить від результатів

По вертикалі:

1. Частина заробітної плати, яка сплачується до бюджету.
2. Обмін товарами або послугами.
3. Офіційна перерва в роботі.
5. Галузь економіки, що займається виробництвом товарів
6. Форма роботи, де людина сама організовує свою діяльність.
7. Гроші, які людина отримує за роботу

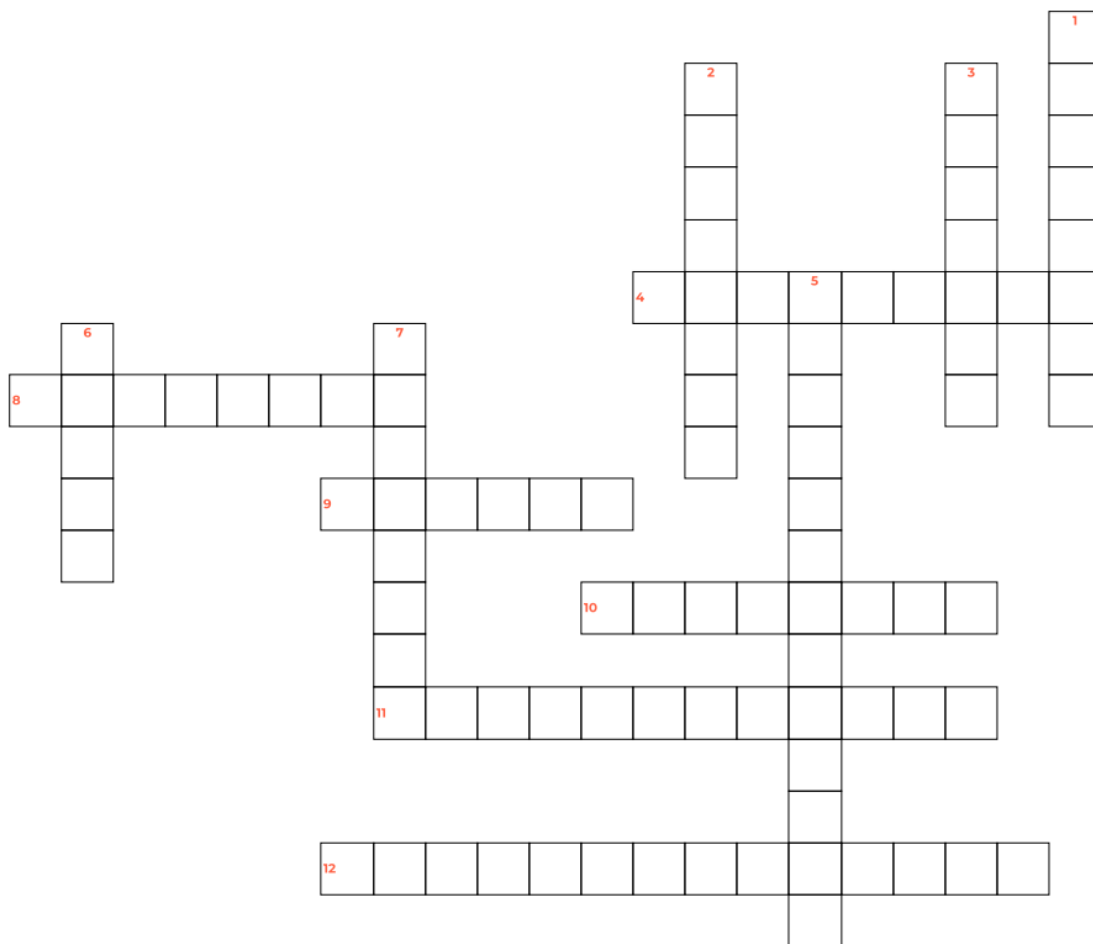

Рис.3.10.Кросворд

VIII. Вікторина «ПРАВДА/НЕПРАВДА»

На черзі вікторина. Команди мають прочитати факти і обрати чи правдиві вони. В кінці ми порівняємо кількість балів, що отримає кожна команда і побачимо переможця. Можна перейти за посиланням <https://vseosvita.ua/test/start/rui010> чи QR-кодом.

Рис.3.11.QR-код для переходу до вікторини

Підведення підсумків

Підраховується сума балів кожної команди та оголошуються переможці.

Питання до учнів:

Чи сподобався вам такий формат уроку?

Чи не втомило постійно переходити з однієї програми в іншу.

Які враження залишилися після уроку?